

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА

ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

KATEДРА UNIVERSUM:

*ЕЛЕКТРОННИЙ ЗБІРНИК НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ПРАЦЬ
З ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ
СПРАВИ*

on-line

ВИПУСК 2
2021

м. Кропивницький

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ**

Катедра Universum:

**ЕЛЕКТРОННИЙ ЗБІРНИК НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ПРАЦЬ
З ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ**

У збірнику публікуються науково-популярні статті з актуальних питань історичної науки, дослідження у галузі документознавства, архівознавства, соціальних комунікацій, а також філософії, педагогіки та філології.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами гуманітарних наук.

Головний редактор:

С.В. Орлик – доктор іст. наук, професор

Відповідальний секретар:

Л.В. Глєбова – кандидат філол. наук, доцент

Члени редколегії:

Василь Орлик – д.і. н., проф., **Сергій Кулешов** – д. і. н., проф., **Вікторія Барабаш** – к. пед. н. доц., **Ганна Бондаренко** – ст. викл., **Олександр Бондаренко** – к. і. н. доц., **Оксана Головата** – викл., **Олена Коломієць** – к. пед. наук, доц., **Аліна Мехеда** – к. пед. наук, ст. викл., **Сергій Римар** – ст. викл., **Зоя Стежко** – к. філос. наук, доц., **Микола Тупчієнко** – к. і. н, доц.

Рекомендовано до публікації on-line: рішення кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи ЦНТУ, протокол № 10 від 15. 04. 2021.

Адреса редакції: пр.Університетський, 8, м.Кропивницький, 25006,

Тел. 0954239599, e-mail: universumentu@gmail.com

Заснований 2020 року. Виходить 4 рази на рік.

Електронна версія: <http://snd.kntu.kr.ua>

©ЦНТУ, 2021

©Автори статей, 2021

ЗМІСТ

Історія та археологія

Тупчієнко Микола ПОДОРОЖ ДО МУЗЕЮ-ЗАПОВІДНИКА «ОЛЬВІЯ»	5
Ніколаєв Микола ОНОМАСТИКА ТА ПРОСОПОГРАФІЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
Тупчієнко Микола ТВОРЦІ АРХІВНИХ І БІБЛІОТЕЧНИХ ДОКУМЕНТІВ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ	13

Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Глєбова Людмила ЧИТАННЯ ТА АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ АНАЛІТИЦІ	17
Дмитришин Богдан, Косян Олена БІБЛІОТЕКАР, МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ВИМОГА СУЧАСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ	19
Орлик Світлана ЗАВДАННЯ І ЦІЛІ МОНІТОРИНГУ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	22

Філософія, педагогіка, філологія

Барабаш Вікторія НЕЗАБУТНЯ МОВА ДОКУМЕНТІВ. ІСТОРІЯ КАФЕДРИ В ОСОБАХ (ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СВІТЛАНИ БАРАБАШ)	25
Царук Антоніна РЕФЛЕКСІЇ НАД СЛОВОМ СВІТЛАНИ БАРАБАШ	33
Бондаренко Ганна КОНЦЕПТ ЗВЕРТАННЯ У ВЕЛИЧАЛЬНИХ ПІСНЯХ ЗИМОВОГО КАЛЕНДАРНОГО ЦИКЛУ: ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ	35
Коломієць Олена КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	38

Ліпатова Марина ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ.....	41
Мехеда Аліна СТАЖУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ВАГОМА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	43
Стежко Зоя ФІЛОСОФІЯ ГЕНІЇВ: ФРІДРІХ НІЦШЕ	46
Хитов Митко ДИГИТАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ УПРАВЛЕНИЯ В НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ.....	47
Царук Антоніна КОМУНІКАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАНЯТЬ НА КРАЇНОЗНАВЧУ ТЕМАТИКУ	56

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

УДК 069

Микола ТУПЧІЄНКО,
к.і.н., доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

ПОДОРОЖ ДО МУЗЕЮ-ЗАПОВІДНИКА «ОЛЬВІЯ»

Ольвія – в перекладі з грецької означає «щаслива». Саме так в VI ст. до н.е. греки – переселенці з малоазійського міста Мілета – назвали свою нову колонію на Північному березі Чорного моря (нині с. Парутіно Очаківського району Миколаївської обл.). Назва ця стала пророчою хоча б у тому сенсі, що після загибелі античної Ольвії у IV ст.н.е. ця місцевість не заселялася аж до середини XVIII ст., коли тут виникає українське село Парутіно. Але й парутинці забудовують лише частину ольвійського некрополя – кладовища. Завдяки цьому культурний шар городища виявився практично непошкодженим, тому відвідувач археологічної пам'ятки, тільки но переступивши межу цього музею-заповідника, має можливість, ніби на машині часу, перенестися більш ніж на 1,5 – 2 тис. років у минуле міста: пройти по дорогам, якими ступали каліги римських легіонерів і навіть сам батько історії Геродот. Буквально під ногами, на глибині кількох сантиметрів, знаходяться рештки архітектурних споруд, плити античних доріг, а дощ вимиває загублені ольвіюполітами монети. Ще у XVIII ст., як оповідають очевидці, прямо на поверхні можна було побачити колони, руїни храмів та оборонних стін.

Все це не могло не привернути до себе увагу колекціонерів, скарбошукачів і, врешті, археологів. Вже понад 100 років досліджується Ольвія і її сільськогосподарська околиця археологами. Серед дослідників був і видатний історик нашого краю Володимир Миколайович Ястребов. За цей час розкопано близько $\frac{1}{4}$ площі міста. Відкрито храми, жертовники, громадські будови агори – ринкової і центральної площі, квартали «Нижнього міста», оборонні стіни тощо.

Вже кілька десятків років долучаються до дослідження Ольвії студенти у якості лаборантів та землекопів. Перш за все, це, звичайно, майбутні історики, що проходять обов'язкову для них археологічну практику. Але не тільки. Тут можна зустріти й майбутніх економістів, і медиків, і інженерів, і юристів, і навіть міліціонерів не тільки з України, а й буквально з усього світу. Понад 30 років сюди приїздили студенти з Луганського педуніверситету, понад 20 років студенти Бердянського педуніверситету, Санкт-Петербурга, Москви, Ростова, з Бельгії, Великобританії тощо. Відповідно влітку Ольвія оживає. Одночасно в студентському наметовому містечку на берегах мальовничого лиману

перебуває від 300 до 400 волонтерів. Всі вони працюють безкоштовно по 6 годин у день, з одним вихідним днем у неділю, при цьому з ранньою побудкою о 5-ій або 6-ій годині ранку.

Що ж змушує цих молодих і немолодих людей приїздити в Ольвію, повертатися до неї знову й знову, зі своїми сім'ями, агітувати друзів і знайомих? Причин багато. Це і романтика життя на природі в наметі, з вечірнім багаттям, з чаєм, з димком і дзвоном гітар. Це й особливо легка атмосфера спілкування, де пропуском до вечірнього багаття, нових знайомств є щира усмішка. Це й особливі ритуали посвяти в археологи і в ольвіюполіти, які вироблені протягом років у кожній групі довгожителів Ольвії, але до яких можуть долучитися й індивідуали. Це й можливість побачити виставу античного трагіка чи комедіографа, зіграну серед природних декорацій античного міста. Це також потяг до авантюри, азарту скарбошукацтва, який реалізується у легітимній формі участі в археологічних дослідженнях. І, нарешті, це відчуття, потреба відчуття причетності до історії, долученості до справи яка має не тільки загальнодержавне значення, але й міжнародне.

Автор цих рядків давно “хворіє” Ольвією, а вперше з нею познайомився в студентські роки далекого 1983 р. Кілька років возив студентів на археологічну практику. В 2008 р. студенти гр. ДІ-07 працювали на Ольвійському передмісті та некрополі – досліджували господарчі будови V-IV ст. до н.е., грандіозний двокамерний склеп елліністичного та римського часу (довжина 10 м, глибина 5,5 м), колективне поховання, пов'язане з трагічними подіями облоги міста військами Олександра Македонського на чолі із Зопіріоном.

В Ольвії не лише працюють. Інколи виникає шанс випити місцевого вина із тільки що знайденого кіліка кінця III ст. до н.е., виступити у ролі свата (в Ольвії не тільки копають, але й закохуються), посвячувати неофітів в археологи.... Кожного року учасники практики з сумом прощаються з «Щасливою» до наступного літа.

Насамкінець хочу запропонувати читачеві кілька поетичних рядків присвячених Ольвії, що належать одному з дослідників цього міста, археологу, кандидату історичних наук, але й поету-пісняру Сергієві Буйських:

У старого раскопа.

Старый, памятный раскоп
От шалфея фиолетов,
Мягкой пылью и песком
Здесь укрыто наше лето.

Если все расчистить вновь –
Лес янтарный обнажится,
Наших дней, костров и снов
Ощущение возвратится.

Вновь услышу голоса...
Как иголкой уколёт
Ноги юная роса
На тропиночке к раскопу.

И землянки оживут,
Свою тайну открывая,
И в глубоком древнем рву
Вновь монетка засияет.

И гитарный перебор
Нежно ночи тишь нарушит,
И, целуясь, мы с тобой
Осторожно грусть потушим.

Все вернется как тогда!
... В ночь последнего рассвета
Упадет в лиман звезда
Золотым осколком лета.

Наметовий табір.

Ольвія. Верхнє місто.

Ольвія. Верхнє місто.

Ольвія. Верхнє місто.

Курган Еврісівія й Арети II ст. н.е.

Верхнє місто. Теменос з жертвником 4 ст. до н.е.

Микола НІКОЛАЄВ,
д. і. н., професор кафедри документознавства,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ОНОМАСТИКА ТА ПРОСОПОГРАФІЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Нещодавно прочитав в монографії поважного вченого про те, що «...ім'я Прωτογένης трапляється в ольвійських написах *вісім разів*» (курсив мій – М.Н.). Мається відповідне посилання на *LGNP*. Це традиційна для ономастичних досліджень вказівка на кількість згадувань того чи іншого імені (та/або патроніму) в епіграфічних документах відповідного регіону, яка нібито характеризує розповсюдження цього імені.

На мою думку, такий ономастичний алгоритм може мати якийсь сенс лише в разі досліджень на значно більш широкому географічному ландшафті. Наприклад, кількість згадувань цього імені в регіоні Північного Причорномор'я дійсно є характеристикою його розповсюдження. Проте, у разі досліджень локальних географічних об'єктів, наприклад, міст, такий кількісний підхід, ігноруючи реальний історичний контекст та традицію наслідування родових імен, може призвести до хибних висновків. Поясню цей тезис на прикладі імені Прωτογένης, що трапляється в Ольвії. Отже, відомі на сьогодні згадки цього імені (та/або патроніму) в Ольвії присутні в таких написах:

- *defixio* *IGDolb* 104: Εὐσθένης Прωτογένεϋς, Εὐδωρος Прωτογένεϋς;
- декрет на честь Протогена *IPE* I² 32: Прωτογένης (Ἦροσῶντος);
- каталог жерців Аполлона Дельфінія – епонімів *IPE* I² 201: Εὐδωρος Прω[τ]ογέν[ους], Прωτογένης Εὐδῶρου, Ἦροσῶν Прωτογένους;
- посвята *SEG* 42:716: Εὐνικός Εὐδῶρου τοῦ Прωτογένους.

Втім, потрібно ввести уточнення: згідно з просопографічними матеріалами ім'я (та/або патронім) Прωτογένης з урахуванням двох агораномних керамічних клейм ((ἀγορανομοῦντων) Δαϊκράτους, Ἀλεξάνδρου, Прωτογένου та (ἀγορανομοῦντων) Прωτογέν(ους), Δη[μητ]ρίου, Δημητρίου) та монетних скорочень (аббревіатур) ΕΥΠΡ, ΠΕ, ΠΡΩ або ΠΡΩΤΗΡ згадується в Ольвії майже *чотирнадцять разів*. Більш того, з урахуванням втрачених фрагментів епонімного каталогу *IPE* I² 201 кількість таких згадок може збільшитися до сімнадцяти чи вісімнадцяти разів. Але що ж означають ці числа? Майже нічого! Без виконання змістовного просопографічного аналізу, кількість згадок будь-якого імені (та/або патроніма) не має абсолютно ніякого сенсу. Основи теорії просопографії засвідчують: більш високий статус історичної особи – носія відповідного імені – визначає й більшу кількість епіграфічних пам'яток різного характеру, котрі ця особа залишає після себе. Зокрема, згадки про першу особу – родоначальника роду

Протогенів на ім'я Прωτογένης τοῦ δεῖνος присутні у вигляді патронімів:

- у *defixio IGDOlb* 104 (два рази);
- у каталозі жерців Аполлона Дельфінія –епонімів *IPE* I² 201 у вигляді патроніма епоніма 340 р. до н.е.;
- у монетній аббревіатурі ЕΥΠΡ.

Друга історична особа, носій імені Прωτογένης Εὐδώρα, епонім Ольвії 324 р. до н. е. згадується:

- у каталозі жерців Аполлона Дельфінія –епонімів *IPE* I² 201;
- у монограмі на групі монет, зокрема, «борисфенів» та «стрілків» близько 324 р. до н. е.

Стосовно родоначальника ця особа є онуком, згідно традиції наслідування родових імен.

Третя особа, – найбільш відомий в Ольвії евергет та видатний державний діяч Прωτογένης Ἦροςδωντος згаданий:

- в декреті на честь Протогена *IPE* I² 32;
- в агораномному клеймі (ἀγορανομοῦντων) Δαϊκράτους, Ἀλεξάνδρου, Πρωτογένου;
- в агораномному клеймі (ἀγορανομοῦντων) Πρωτογέν(ους), Δη[μητ]ρίου, Δημητρίου);
- в монетних легендах ΠΡΩ або ΠΡΩΤΗΡ;
- в посвяті *SEG* 42:716 у якості патроніму;
- дослідниками вважається прийнятною гіпотеза про присутність імені цього Протогена в каталозі жерців Аполлона Дельфінія –епонімів *IPE* I² 201.

Родоначальник роду Протогенів доводиться цьому Протогенові прапрадідом.

Отже, просопографічний аналіз дав змогу стверджувати: ім'я *Прωτογένης*, що трапляється в різноманітних написах Ольвії майже чотирнадцять разів, стосується лише трьох реальних однойменних (згідно зі сталою традицією) історичних осіб – вихідців із елітного роду Протогенів.

Це і є проста різниця між ономастикою та просопографією, до речі, незалежно від часу та географічного простору.

СКОРОЧЕННЯ

IGDOlb – Dubois L. 1996. Inscriptions grecques dialectales d'Olbia du Pont. Geneva.

IPE I² – Latishev B. 1916. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae. Petropolis.

LGPN – Lexicon of Greek Personal Names.

SEG – Supplementum epigraphicum Graecum.

УДК 930.85

Микола ТУПЧІЄНКО,
к.і.н., доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

ТВОРЦІ АРХІВНИХ І БІБЛІОТЕЧНИХ ДОКУМЕНТІВ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

Перші свідчення про існування найдавніших архівів пов'язані з тими регіонами Стародавнього Сходу, де власне виникали перші держави та з'явилася найдавніша писемність. Залишки цих архівів виявлено на території таких державних утворень, як Шумер, Вавілонія, Хеттська держава, Ассирія, Персія та ін. Спираючись на праці Єдварда Кьєра і М. А. Дандамаєва [1,2], спробуємо охарактеризувати не лише перших, творців документів, а й доглядачів архівів.

Відомо, що клинописне письмо виникло наприкінці IV тис. до н.е. в містах-державах Шумеру, звідки воно поширилося країнами стародавнього світу, а клинопис став міжнародною формою писемності, до якої вдавалися навіть давні єгиптяни, переписуючи і зберігаючи копії в архівах. Саме клинописне письмо, написане на глиняних табличках, дає нам можливість познайомитися не лише із здобутками матеріальної культури цивілізацій минулого, а й пролити світло на їх економіку, державний устрій, статистику, соціальну структуру суспільства, міфологію і релігійні вірування тощо.

Показово, що досить скоро після відкриття писемності в Шумері виникають спеціальні терміни, якими позначали писаря. Таким словом було *dub-sar*, яке а в аккадській та ассирійській мовах звучало як *tupsarru*. Воно буквально перекладалося як «людина глиняної таблички» або «людина, що пише на глиняній табличці».

В нововавілонський період це слово додатково отримало значення «жрець». При цьому зрозуміти про кого саме йдеться в документі можна лише з контексту тексту. Таке термінологічне зближення свідчить про все більше входження практики письма у сферу релігійної діяльності в нововавілонський час, хоча повної монополії на освіту храми все ж не мали. В цей період жрець міг стати писарем, але писар за відсутності спеціальної освіти жерцем стати не міг. На думку Оппенхейма в II тис. до н.е. слово *tupsarru* могло мати два значення: 1) ним позначався писар, який складав контракти за плату; 2) писець-вчений. В I тис. останній почав позначатися спеціальною логограмою *SID*. Цією логограмою також позначали головних жерців найважливіших храмів міст Ура, Сиппара, Вавилону та ін., що черговий раз демонструє поступове все більше входження в орбіту функцій жрецтва не лише уміння писати, але вченості.

Незважаючи на те, що в II тис. до н.е. суспільство Межиріччя було за своїм укладом патріархальним, давні тексти дають також форму *tupsarrattu* – буквально «писар-жінка», що може свідчить про певну гендерну рівність у доступності не лише отримання освіти, а й у занятті писарством. Щоправда,

цей термін також перекладається як «мистецтво писаря»/ «справа писаря», що може свідчити на користь участі жінок в оволодінні професією писаря.

Оскільки світогляд давніх суспільств визначався міфологічним і релігійним характером, то цілком зрозумілим є приписування відкриття писемності різним небожителям. Так, на початку виникнення писемності в Шумері його покровителькою вважалася богиня родючості та врожаю Нісаба, а аккадці вважали творцем мистецтва письма бога Набу, якого в текстах називають «досконалий писар», «писар Есагілі», «писар богів», «писар, рівного якому немає», «володар очеретяної палочки» (якою писали по глині). За уявленнями вавилонян він володів всеохоплюючим знанням писарського мистецтва. Водночас відомий вавилонський історик Беррос у своїй «Вавилонській історії» з писемністю пов'язує Oannes – культурного героя божественного походження у вигляді людинориби, наділеної творчою силою, який дав людям знання й мистецтво. Це ім'я не згадується у жодному іншому тексті, але виявлений в Уруці текст дозволив його зіставити з U'an, відомим міфічним мудрецем, якого ще називали Адапа.

Разом з розвитком державності в Межиріччі розвивалася писемність, яка стала невід'ємною і навіть обов'язковою частиною суспільного життя, а з нею розвивалася й професія писаря. Уже в II тис. до н.е. давні тексти дають перелік 29 писарських професій. Водночас, писарі поділялися на «старших» і «молодших», на храмових і царських. Зокрема, в текстах фігурують такі назви, як: «царський писар», «писар війська», «старшина писарів», «писарі, яких цар призначив у місто», «писар м. Вавилону» (як фамільне ім'я), «державний писар» – буквально писар держави, «писар намісника», «писар палацового гарему», «писар полів», «писар гавані», «писар скарбниці», «писар килимів», «писар садівників», «писар воріт (?)», «писар .., зберігач начиння», «храмовий писар» або писар певного храму (Урука) тощо. Цікавим виглядає поєднання професії писаря з обов'язками півного храму «Писар N, півний (богине) Інани, Іштар і Нанайі». Як бачимо з цього переліку, склалася вузька та ієрархічна спеціалізація писарської справи, що може свідчити й про те, що освіченість і вміння писати ставали не лише умовою заняття державних та храмових посад, а й ототожнювалися з ними у назві. Водночас, такі посади, як «храмовий писар», «писар скарбниці», «писар намісника», «писар м. Вавилону» позначали посадовців, які не лише вели справи храмів, міст, намісників..., а й формували та зберігали їх архіви.

Унікальною виглядає професія «писар дому табличок». Вона зустрічається лише в текстах Ура. Термін «дім табличок» тлумачиться як школа, але, можливо, під ним варто розуміти саме архівне чи бібліотечне зібрання табличок, тоді посада «писар дому табличок» означатиме архіваріуса чи бібліотекаря.

Варто також відзначити, що вавилонський термін *tupsartu*, яким позначали писаря, був разом з клинописом запозичений іншими етнічними традиціями Передньої Азії, напр. хетами, у меншій мірі асирійцями. Цікаво, що в Ассирії писар позначався логограмою LU.A.BA. – означала писаря, який міг писати на шкурі. У будь-якому випадку відомі тексти, в яких мова

йде про видачу шкір для «храмового і міського писарів»: Але у більшості випадків асирійські писарі все ж таки писали традиційно на глиняних табличках.

В текстах, крім асирійських писарів, згадуються також арамейські. Цей поділ писарів не має однозначного пояснення. Одні дослідники вважають, що в основі поділу писарів на «асирійських» та «арамейських» лежав етнічний принцип, відповідно, вони писали різними мовами. Інші притримуються функціонального походження цих назв, тобто «арамейські писарі» були зайняті веденням дипломатичних справ з арамейськими племенами.

Крім слова *tupsarru*, в текстах нововавилонського, ахаменидського та селевкидського періодів зустрічається слово «сепіру», що означало «перекладач, який знав арайську та аркадську мови, писав по арамейські на шкірі». Так само, як і *tupsarru*, в текстах фігурують різні групи сепіру: «царський перекладач», «царський контролер-сепіру», «царський перекладач, якого призначили в (храм) Еанна», «перекладач будину царевича», «перекладач намісника Аккада», «перекладач будинку управляючого», «перекладач при війську», «старшина над перекладачами при війську», «сепіру, якого приставили до полів», «писар по глині, якого призначили до полів», «сепіру на продовольством», «сепіру -гонець», «сепіру дому Мурашу (приватна людина)», «сепіру – раб (храма бога) Мардука», «сепіру – майно бога Ану».

Цей перелік свідчить, що словом сепіру могли позначати перекладачів, писарів та якусь категорію напіввільних людей.

Ще один термін у значенні перекладач – *turgumanni* – було запозичено з аккадської в арамейську мову, в білію, в арабську і, навіть, в українську та російську мови у формі «драгоман». Цей термін зустрічається в новоасирійських текстах, але в нововавилонських воно невідоме. Дослідники вважають, що його могло витіснити слово сепіру.

Наведені вище терміни, переважно, позначали широкі кола писарів, тоді як їх еліту складали літератори, вчені, які позначалися терміном «*umanni*». Це слово означало також «вчитель» і «майстер-ремісник». В тексті з Марі мова йде про те, що до «*umanni*» входили ремісники, співаки, ювеліри, ковалі, пральники, різьблярі печаток..., тобто цим терміном позначалися фахівці, а належність до вчених визначалася додаванням дієслова «знати». З текстів важко зрозуміти точні обов'язки вчених, вважається, що вони були царськими секретарями, офіційними урядовими писарями.

Варто також зазначити, що серед асиріологів домінує думка (Лессьо), що письмові тексти мали більшу вагу, ніж усні повідомлення. Підтвердження пріоритету писемних текстів над усними має місце в текстах, в яких писар повідомляє, що йому не вдалося побачити оригінал, а тому був змушений скористатися переказом інформатора. З контексту документа видно, що він не схильний довіряти лише почутому. Правда, існує думка, що цей текст є лише формою шкільної вправи, записаної учнем під диктовку вчителя.

Таким чином, в давніх суспільствах Близького Сходу досить рано виділилася група людей, яка професійно володіла письмом. Більше того, спостерігається спеціалізація писарів за різними напрямками діяльності, що знайшло своє відображення в наступних проявах: по-перше, в ускладненні термінології, яка відділяє від писарів перекладачів та вчених, по-друге, назва писар стає частиною назви державної чи храмової посади, врешті, зростаюча кількість писарів продукувала документи різного характеру в геометричній прогресії, що ставило питання про місця і способи її збереження.

Джерела та література

Дандамаев М.А. Вавилонские писцы. М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1983. 246 с.

Кьер Эдвард. Они писали на глине. Рассказывают вавилонские таблички. М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1983. 246 с.

ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА

УДК 303.442.3

Людмила ГЛЄБОВА,
к.філол.н., доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

ЧИТАННЯ ТА АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ АНАЛІТИЦІ

«Аналіз текстів документів» розглядається дослідниками як «базова технологія інформаційно-аналітичної роботи» [1]. Справедливо акцентуючи увагу на тому, що «традиційний аналіз документів є однією з найважливіших аналітичних технологій, значення якого важко переоцінити», Л. Яценко зазначає, що «основна слабкість традиційного аналізу – суб'єктивність, оскільки будь-яка інтерпретація документа дослідником... залежить від особи аналітика» [1]. На нашу ж думку, саме суб'єктивність традиційного аналізу є як слабкою, так і сильною його стороною, оскільки суб'єктивний компонент, ми переконані, є вагомим підґрунтям інформаційної аналітики. Повною мірою сказане стосується і процесу аналізу літературного твору загалом, та першого його етапу – вдумливого читання, значення якого в аналітиці важко переоцінити. Автори книги «АНАЛИТИКА: методология, технология и организация информационно-аналитической работы» Ю. Курносов та П. Конотопов стверджують, що «слід також зауважити, що читання періодичних видань, спеціальної літератури, присвяченої найрізноманітнішим галузям людської діяльності, художньої (і навіть не дуже художньої) літератури має бути такою ж звичкою аналітика, як чищення зубів та інші повсякденні «ритуали». Так, наприклад, навіть читання макулатури жанру «фентезі» може виявитися не зайвим, оскільки дозволяє виявити стильові кліше в ідеологічній літературі, адресованій молоді, чи самим активно використовувати «рідну мову» 14-17-річних для організації запрограмованого психологічного та ідеологічного впливу» [2, 49]. Отож, читати аналітикові не просто необхідно, це – надважлива умова його творчої діяльності, самовдосконалення і професійного зростання. На нашу думку, підоснову розвитку аналітичних здібностей студентів може забезпечити процес проведення аналізу художнього твору. Відомий літературознавець В. Марко пропонує таке визначення поняття аналіз – «уявна (мислительна) операція над твором, яка передбачає членування його частин (складники змісту і форми), виділення певних частин, дослідження їхніх особливостей, визначення місця й функціональної ролі в загальній системі твору, встановлення характеру взаємодії з іншими його частинами» [3, 14]. Таким, що «найбільше відповідає природі художнього твору» науковець вважає «аналіз взаємодії змісту і форми» [3, 18]. «Основи аналізу

літературного твору» – це, окрім усього іншого, і практичний посібник з аналізу творів художньої літератури, де представлений надзвичайно вдалий, на нашу думку, короткий розгляд складників змісту і форми, що є результатом багаторічного практичного досвіду викладача, науковця, літературознавця, знавця людської психології – Василя Петровича Марка. Отож, представлений аналіз включає в себе вивчення складників змісту та форми у їх єдності. До таких складників належать [3, 6 – 9]:

➤ Складники змісту: тема (життєвий матеріал, проблеми, що поставлені у творі); ідея літературного твору (за шаблями втілення, за параметрами проблематики, за формою втілення).

➤ Складники форми: композиційна форма (сюжет, позасюжетні елементи, групування персонажів, наявність (відсутність) оповідача у структурі твору); сюжетна форма; образна форма; викладова форма; родово-жанрова форма; власне словесна форма.

Вивчення складників змісту та форми у їх єдності та взаємозв'язку спрямоване на успішне проведення літературознавчого аналізу та дозволяє, на нашу думку, наскільки це узагалі можливо, уніфікувати і формалізувати процес аналізу твору художньої літератури. Ця схема може бути використана під час викладання навчальних курсів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справи», а зокрема й курсу інформаційно-аналітична діяльність, оскільки постійне читання, опрацювання, аналіз та осмислення прочитаного – найприкметніша ознака аналітика, рушійна сила та універсальний механізм його самовдосконалення.

Важко не погодитися із думкою, що «аналітична діяльність нерозривно пов'язана з процесом інтелектуального дорослішання людства. Починаючи з античних часів, нею займалися кращі і передові уми всіх народів. Стародавні філософи, вчені середньовіччя і епохи Відродження, енциклопедисти Нового часу, творці індустріального суспільства і новітніх інтелектуальних технологій ХХ століття – хто вони? Перш за все, це високорозвинені особистості, не схильні до стадного мислення, подвижники думки і духу, це стихійні або свідомі «системщики», які вміють вирощувати нову якість з уже наявної інформації, робити прорив у нове» [2, 10]. Неодмінною умовою формування таких аналітиків – «подвижників духу і думки», основою основ для «інтелектуального дорослішання людства» навіть і в електронну епоху (а особливо в електронну епоху!) вважаємо читання і аналіз художніх творів.

Джерела та література

1. Інформаційно-аналітична діяльність: основи теорії» (Для студентів денної та заочної форми навчання) / укладач доц. Яценко Л. Є. Одеса: ОНПУ, 2014. 79 с.
2. Курносів Ю.В., Конотопов П.Ю. АНАЛИТИКА: методология, технология и организация информационно-аналитической работы. Москва: Издательство «Русаки», 2004. 550 с.
3. Марко В. Основи аналізу літературного твору: Навчально-методичний посібник. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. 32 с.

УДК 021 (004)

Богдан ДМИТРИШИН,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики,
Центральноукраїнський національний технічний університет
Олена КОСЯН,
студентка групи ІС 19 – ЗСК,
Центральноукраїнський національний технічний університет

БІБЛІОТЕКАР, МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ВИМОГА СУЧАСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ

Головною метою діяльності бібліотеки є задоволення інформаційних, загальнокультурних, освітніх потреб пересічного громадянина, виховання культури читання, якісне та оперативне комплектування фондів. Надаючи різноманітні інформаційні послуги, бібліотекарі цілеспрямовано працюють над тим, щоб завоювати довіру і повагу користувачів. Сучасні книгозбірні успішно виконують свою функцію як інформаційно-культурний центр громад, бо саме тут користувачі мають вільний і безкоштовний доступ до різних джерел інформації. Бібліотечне обслуговування є провідною функцією сучасної бібліотеки. В умовах активного впровадження в бібліотечні процеси сучасних інформаційних технологій, процес обслуговування користувачів потребує не тільки технічного, а й змістовного оновлення. Підвищуються вимоги відвідувачів бібліотеки до оперативності, точності та повноти послуг, які надаються.

Українська бібліотечна асоціація з січня 2020 року – партнер проекту Міністерства цифрової трансформації України, що є складовою національного проекту «Дія», за яким передбачається створення онлайн-сервісів державних послуг задля побудови «Держави у смартфоні».

Бібліотеки також долучаються до національного проекту. Користувачі бібліотек з допомогою бібліотекарів безкоштовно навчаються на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності. Так бібліотеки стають амбасадорами проекту [1]. Бібліотекарі МЦБС м.Кропивницького в числі перших проходили навчання, та отримали сертифікати на онлайн-платформі з цифрової грамотності. Є інтерактивна карта хабів на сайті [1]. На сьогодні створена мережа з більш 1300 хабів по всій Україні. Найбільше мережа представлена саме бібліотеками [2].

Бібліотекарі долучаються до відзначання Всесвітнього тижня медійної та інформаційної грамотності. На своїх онлайн-сторінках у Facebook, Instagram та сайтах бібліотек, бібліотекарі викладають інформацію для користувачів про правила інтернет-безпеки. Навчають дітей та дорослих, як споживати правдиву інформацію і не потрапляти у пастку фейків та міфів. З цією метою впроваджено ряд дистанційних курсів, зокрема:

1. Дистанційний навчальний курс медіаграмотності для громадян,

створений IREX у партнерстві з Академією української преси та StopFake [3]. Навчальна програма цього курсу розрахована на дорослу аудиторію та знайомить громадян із найбільш розповсюдженими видами маніпуляцій і пропаганди, а також надає базові інструменти перевірки інформації та критичного мислення.

2. Онлайн-курс «Новинна грамотність» від Детектор Медіа – просвітницький проект, який спрямований на поширення медіаграмотності серед населення в умовах воєнного конфлікту та розрахований на широке коло користувачів: від студентів і викладачів профільних факультетів до всіх, кому цікава тема медіа. Курс складається із десяти модулів, в яких експерти розкривають широке коло питань: як створюються новини, які існують професійні стандарти, етичні дилеми, в який спосіб можуть маніпулювати медіа суспільною думкою через новини, хто є основними медіавласниками в Україні, та як соцмережі міняють сприйняття новин [4].

3. Медіаграмотність: практичні навички – авторська розробка відомого політолога, викладача, автора досліджень гібридної війни Євгена Магди. Курс присвячений медіаграмотності та головним викликам сучасного світу – дезінформації та фейкам [5].

4. «Фактчек: Довір'яй-перевір'яй» (Very Verified) – онлайн-курс від VoxCheck та EdEra, створений саме для тих, хто хоче споживати тільки правдиву інформацію і не потрапляти у пастку фейків та міфів. «Very Verified» є частиною проекту «Learn to Discern in Education (L2D-Ed)». Проект фінансують Посольство Сполучених Штатів Америки в Україні та Посольство Великої Британії в Україні за підтримки Міністерства освіти і науки України [6].

Також бібліотекарі активно беруть участь у семінарах з використанням платформи ZOOM. Один з останніх – семінар на тему «Медійна грамотність для бібліотекарів» в рамках проекту «MediaPeВізія» (виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси).

У 2020 – 2021 роках під час пандемії бібліотекарі освоювали нові онлайн-курси на платформах ВУМ [7] та Прометеус [8]. Постійне навчання, у тому числі з використанням засобів мережі Інтернет та з врахуванням вимог забезпечення інформаційної безпеки – це вимоги часу та сьогодення.

Джерела та література

1. Сайт «Дія. Цифрова освіта». URL: <https://osvita.diia.gov.ua>
2. Хаби цифрової освіти. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/hubs>
3. Дистанційний навчальний курс медіаграмотності для громадян. URL: irex.mocotms.com
4. Онлайн-курс «Новинна грамотність» від Детектор Медіа. URL: <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
5. Медіаграмотність: практичні навички. URL: <https://courses.prometheus.org.ua/courses/course->

[v1:CZ+MEDIA102+2018_T3/about?fbclid=IwAR1qvhyOJiuTLBOH3-zHFga_1TkgyI4zl90hRGq6bys7gRuFLYUEDmYUXfQ](https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:CZ+MEDIA102+2018_T3/about?fbclid=IwAR1qvhyOJiuTLBOH3-zHFga_1TkgyI4zl90hRGq6bys7gRuFLYUEDmYUXfQ)

6. EdEra — студія онлайн-освіти. «Фактчек: Довіряй-перевіряй»

URL:<https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:VOXU-EdEra+FactCheck101+2018/about?fbclid=IwAR0QZrUBIVLPfoYMoGRRa3Yah-xq02tyhHBzKhJ2lXWhDALZrljJ0kRRz>

7. ВУМ – відкритий університет. URL:<https://vumonline.ua/courses/>

8. Дистанційна платформа навчання «Прометеус»
URL:<https://prometheus.org.ua>

УДК 32.019.51

Світлана ОРЛИК,
д.і.н., професор кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

ЗАВДАННЯ І ЦІЛІ МОНІТОРИНГУ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Значення, принципи, методи та механізм впровадження системи інформаційного моніторингу діяльності підприємств, інформаційної безпеки держави (в т.ч. у війсьній сфері) та безпосередньо у сфері соціальних комунікацій (в т.ч. у сфері зв'язків з громадськістю) розглядали дослідники: А. Берко, Я. Кісь, В. Суховерський, О. Додонов, Д. Ланде, Т. Коваленко, О.Смага, О.Титова, Р.Федоренко [1–6] та ін.

Основною стратегічною ціллю моніторингу громадської думки щодо діяльності органів державної влади є забезпечення керівництва повним обсягом інформації щодо різних аспектів їхньої діяльності з метою подальшого прийняття управлінських рішень. Тактичними цілями моніторингу інформаційного простору є:

- дослідження ефективності проведених іміджевих заходів та інформаційних кампаній;
- формування медіа портрета державного органу для прийняття рішення про коригування або продовження обраної інформаційної стратегії;
- оцінки суспільного резонансу тієї чи іншої резонансної події;
- виявлення, оцінка і прогноз потенційних джерел інформаційних ризиків;
- виявлення сфер впливу кризових або конфліктних ситуацій суспільства і влади;
- відстеження зовнішніх інформаційних потоків, що впливають на репутацію чи імідж органу державної влади чи персоналії.

Водночас моніторинг громадської думки стосовно діяльності органів виконавчої влади покликаний виконувати наступні *функції*:

- **інформаційну** (через механізм анкетування громадяни отримують інформацію про дії органів виконавчої влади з реалізації певних програм, реалізацію проектів рішень та їх перспектив тощо);
- **просвітницьку** (формування уявлень у громадян про функціональні обов'язки органів виконавчої влади, спектр послуг, які вони мають надавати населенню, права і можливості громадян стосовно цих органів);
- **іміджеву** (формування позитивного іміджу органу влади як відкритого та демократичного, прозорого, компетентного та готового до співпраці з громадянським суспільством у цілому та з окремими громадянами).

Найбільш поширеними способами проведення моніторингу громадської думки щодо діяльності органів державної виконавчої можна вважати: анкетне опитування (у паперовому чи електронному вигляді) та моніторинг інформаційного простору (медіа моніторинг, моніторинг ЗМІ в електронному вигляді та у вигляді «прес-кліпінгу»). Тож джерелами інформації для здійснення моніторингу можуть бути: підсумки опитування населення засобами проведення анкетування, аналіз виступів у ЗМІ, розміщення інформації у друкованих ЗМІ, Інтернет-ресурсах та телебаченні, результати проведення сеансів телефонного зв'язку, «гаряча лінія» тощо. Водночас моніторинг громадської думки має здійснюватися за двома напрямками:

- 1) внутрішніми інформаційними приводами (за матеріалами, наданими у ЗМІ безпосередньо самим органом державної влади);
- 2) зовнішніми інформаційними приводами (за інформацією, яка з'являється в інформаційному просторі з інших джерел).

Механізм моніторингу інформаційного простору передбачає кластерний підхід до аналізу інформації, у тому числі оцінку тональності інформаційних повідомлень. На даному етапі розвитку інформаційних технологій, «активно застосовується система контент-моніторингу яка забезпечує автоматизований збір інформації з web-сайтів у режимі реального часу, її структурування, групування за семантичними ознаками, а також тематичний виборчий розподіл та надання доступу до інформаційних баз даних у пошукових режимах» [4]. Саме методи кластерного аналізу «дають змогу на основі виявлення латентних ознак формувати компактні групи категорій, виявляти головні з них, візуалізувати взаємозв'язки» [1, с.14]. На думку Р.Федоренко, з-поміж усіх органів державної влади особливим є сектор безпеки і оборони України, у якому доцільним і необхідним є «розробка власної аналітичної платформи контент-моніторингу інформаційного простору з відповідними засобами захисту від несанкціонованого доступу» [7, с.25].

У результаті проведеного моніторингу громадської думки готується узагальнений звіт, до якого додаються підсумкові таблиці, діаграми і графіки, пояснювальні аналітичні доповідні записки для розуміння викладеної інформації із загальними висновками та рекомендаціями. Результати моніторингу повинні оприлюднюватися на сайті органу державної влади або у ЗМІ. За результатами моніторингу керівництвом органу державної виконавчої влади приймаються необхідні управлінські рішення, направлені на ліквідацію виявлених недоліків та покращення роботи.

Джерела та література

1. Берко А. Ю., Кісь Я. П., Суховерський В. І. Система контент-моніторингу новинних Інтернет ресурсів. *Національний університет "Львівська політехніка"*. 2011. № 699. С. 13-20.
2. Додонов А.Г., Ландэ Д.В. Методика аналитического исследования динамики событий на основе мониторинга веб-ресурсов сети

Интернет. *Информационные технологии и безопасность: основы обеспечения информационной безопасности*: материалы междунар. научной конф. ИТБ-2014. К.: ИПРИ НАН Украины, 2014. С. 3-17.

3. Додонов О.Г., Ланде Д.В., Коваленко Т.В. Архітектура системи інформаційної підтримки прийняття рішень на основі моніторингу інформаційного простору. *Информационные технологии и безопасность: материалы междунар. научной конф. ИТБ-2015*. К.: ИПРИ НАН Украины, 2015. Вып.15. С. 3-6.

4. Додонов А. Г., Ланде Д.В. Виявлення категорій і їх взаємозв'язків у рамках технології контент-моніторингу. *Вісник державної служби України*. 2006. №4. С. 45–52 с.

5. Смага О.В. Методика впровадження системи інформаційного моніторингу в практичну діяльність організацій : основні принципи та проблеми. *Вісн. Харків. держ. академ. культури*. Вип. 27. 2009. С. 119–126.

6. Титова О.В. Інформаційний моніторинг як засіб сучасних інформаційних комунікацій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 80-85.

7. Федоренко Р.М. Контент-моніторинг інформаційного простору як чинник забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері. *Сучасний захист інформації*. 2015. №2. С.21- 25.

ФІЛОСОФІЯ, ПЕДАГОГІКА, ФІЛОЛОГІЯ

УДК 002 (073)

Вікторія БАРАБАШ,
к.пед.н., доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

НЕЗАБУТНЯ МОВА ДОКУМЕНТІВ. ІСТОРІЯ КАФЕДРИ В ОСОБАХ (ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СВІТЛАНИ БАРАБАШ)

Воістину справедливе твердження: історію творять особистості яскраві, непересічні, неповторні. Тридцятого червня 2021 року виповнилося б вісімдесят років від Дня народження Барабаш Світлани Григорівни – доктора філологічних наук, професора, завідувачки кафедри українознавства (1993 – 2006 рр.), нині – кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету.

Пропонуємо вашій увазі поринути у світ неопублікованих документів, які ніяк не зменшують цінність зафіксованої інформації. Надані варіанти біографії та поетична автобіографія засвічують всю багатогранність і значущість особистості, яка творила духовну й глибоко патріотичну ауру нашого вищого закладу, була взірцем для студентської молоді. Вибрані документи переконують, що натхненне СЛОВО Світлани Григорівни не просто звучало, воно священнодіяло: формувало юні душі, облагороджувало думки і вчинки, вчило й оберігало. Світлана Григорівна мала великий дар – творити навколо себе ауру любові і добра. Її всі любили, і вона любила людей, віддаючи кожному частиночку себе. Насправді, зусилля, які мають шляхетну мету, ніколи не бувають марними, їхня енергія має здатність активізуватися і відтворюватися з новою силою.

Представлені документи, з одного боку, мають кожен свою прагматичну установку, яка диктує і підбір матеріалу, і форму тексту, і загальну стилістику, а з іншого – реалізують персонологічний підхід до глибшого розуміння особистості, її унікальності й неповторності.

Перше джерело: *Історія в особистостях. Кіровоградський національний технічний університет (1929 – 2009. Біографічний довідник за редакцією М. І. Черновола. Кіровоград:ПВЦ «Імекс ЛТД». 2009. 242 с.*

Світлана Григорівна Барабаш (1941 – 2007) – доктор філологічних наук (2004), професор (2005), член Національної спілки письменників України.

Закінчила філологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1964).

Працювала на посаді доцента кафедри української літератури Донецького державного університету (1968 – 1982).

Тривалий час викладала в Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. В. Винниченка (1982 – 1993).

Протягом 1993 – 2007 років очолювала кафедру українознавства (з 2009 року – кафедра гуманітарних наук та документознавства) Кіровоградського національного технічного університету.

Серед багатьох значимих заслуг Світлани Григорівни – створення і впровадження вагової гуманітарної складової у Кіровоградському національному технічному університеті.

За ініціативи С. Г. Барабаш у 2006 році в університеті було відкрито новий напрям підготовки «Документознавство та інформаційна діяльність», завдяки чому кафедра гуманітарних наук та документознавства набула статусу випускаючої й отримала нові можливості у сфері освіти та наукової діяльності.

Друге джерело: *Босько В. М. Історичний календар Кіровоградщини на 2021 рік. Етюди у червоному, чорному та синьо-жовтому кольорах про участь елисаветградців у революції 1917–1921 рр. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 340 с.].*

Світлана Григорівна Барабаш (1941 – 2006), літературознавець, критик, поет і публіцист. Закінчила філологічний факультет Львівського університету; працювала вчителькою, викладачем української літератури Донецького університету й Кіровоградського педагогічного інституту, завідувачкою кафедри українознавства Кіровоградського державного технічного університету. Автор статей з історії української літератури, фольклору, з питань сучасного літературного процесу й культури. Книжки: «Чарівне джерело поезії: естетичні функції фольклоризму в поезиці Андрія Малишка» (1985), «Серце вільне і пісенне (про творчість Д.В. Павличка)» (1989), збірки віршів «Золоті причали» (1998) й інших творів. Заслужений працівник освіти України, доктор філологічних наук, професор. Член НСПУ (2004). Ведуча публіцистичної програми обласного телебачення «Вітальня Світлани Барабаш». Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка.

Третє джерело: Біографія для подання до МОН України

Світлана Григорівна Барабаш народилася 30 червня 1941 року в селищі Олександрівка Кіровоградської області.

У 1958 році з медаллю закінчила Олександрівську СШ №1.

Працювала кореспондентом районної газети й заочно навчалася на факультеті журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, а потім продовжила навчання на стаціонарі філологічного факультету цього ж університету. Журналістика – її постійна любов і великий інтерес.

Після закінчення університету дорога Світлани Барабаш пролягла на Донеччину. Викладала українську мову і літературу молодим шахтарям у вечірній школі робітничої молоді. Далі, з 1972 по 1982, – викладацька робота в Донецькому державному університеті, на посаді викладача, старшого викладача, доцента кафедри української літератури. Її професійна діяльність,

завжди була спрямована на навчання та виховання молодого покоління освітян, що постійно відзначалося керівництвом університету, міста та області. У Донецьку захистила кандидатську дисертацію по творчості Андрія Малишка.

Перебуваючи на посаді доцента кафедри української літератури Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка й далі, з 1993 року, – завідувача кафедри українознавства Кіровоградського державного технічного університету (з 2005 р. – кафедра гуманітарних наук Кіровоградського національного технічного університету), Світлана Григорівна займається наукою і пише вірші. Цікавиться світовою поезією, досліджує народну пісню. Відкриває студентській молоді високодуховний світ української культури.

В 1996 з ініціативи Світлани Григорівни в технічному університеті проводилася У Міжнародна українознавча конференція спільно з Інститутом українознавства Міністерства освіти і науки України. Учасниками конференції стали вчені багатьох країн світу. В університеті під керівництвом Світлани Барабаш працював Етнологічний центр під егідою Інституту етнології, мистецтвознавства та фольклористики НАН України. Щорічно колектив очолюваної нею кафедри проводив Всеукраїнські студентські науково-практичні конференції.

Барабаш Світлана Григорівна – відома не лише в регіоні, а й в Україні дослідниця української духовної культури, чиї ґрунтовні праці становлять помітний внесок у розвиток сучасної української гуманітарної науки.

С. Г. Барабаш – була ініціатором створення в області крайового осередку Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги; членом комісії по присудженню обласної літературної премії ім. Євгена Маланюка, членом обласної ради Конгресу української інтелігенції.

Ще одна сфера її діяльності – журналістика. С. Г. Барабаш – була незмінною ведучою авторської телепередачі «Вітальня Світлани Барабаш». Як театральний рецензент Світлана Григорівна протягом багатьох років вела телевізійну передачу «Театральне фойє».

Вона – автор численних культурологічних, літературознавчих та краєзнавчих розвідок в обласній та республіканській періодиці. Найбільша її журналістська пристрасть – портрети сучасників-земляків. Світлана Барабаш – лауреат Обласної журналістської премії ім. Володимира Винниченка, обласної літературної премії імені Євгена Маланюка.

Авторка понад 200 наукових праць і поетичної збірки «Золоті причали», яка побачила світ у місті Кіровограді 2000 року.

С. Г. Барабаш – Заслужений працівник освіти України. Нагороджена медаллю «Петро Могила», орденом «Княгиня Ольга» III ступеня.

Серед багатьох значимих заслуг Світлани Григорівни – створення і впровадження вагомої гуманітарної складової до технічної освіти в університеті; ініціація відкриття нового напрямку підготовки «Документознавство та інформаційна діяльність», завдяки чому кафедра

гуманітарних наук та документознавства (2009) набула статусу випускаючої та отримала нові можливості у сфері освіти.

Як бачимо, залежно від призначення всі три варіанти біографії, подані в біографічному довідникові, історичному календарі, поданні для нагороди, мають свої смислові акценти, свою архітектоніку й лінгвістичну композицію, та водночас кожен новий документ взаємодоповнює представлений фактологічний матеріал, висвітлює духовні центри життя і творчості С. Барабаш.

Велика любов до своєї землі, небайдужість до її долі – ці особистісні якості представлено в наступному джерелі. Тут варто говорити про особливий, відмінний від попередніх, художній стиль. Перед нами – поезія-сповідь, поезія-маркер української ідентичності, утвердження сили й незнищенності свого народу.

Четверте джерело: Поезія «Я з доброго роду, козацького роду».

Барабаш С. Засвічу тиху свічку надії. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2017. 180 с. С. 16.

Я з доброго роду, козацького роду,
Де слово, і пісня, і гідність в честі.
Я гілка від древа мого народу
Простого народу, де всі непрості.
Де просто сміються –
Не просто так плачуть.
Де просто хліб сіють і честь бережуть.
І мають веселу і лагідну вдачу,
Не просто шукають земну свою суть.
Так дорого платять за власнеє жито,
А жито те збито чужим копитом.
Так тяжко й непросто оплачують мито.
Допоки й завіщо? – не скаже ніхто.
Я з давнього роду, міцного коріння,
Що чіпко вросло у просторий наш степ.
Мого народу пречисте сумління –
Повік оберіг мій. Щоб Дух не отерп.
Моєму могутньому, древньому роду
Найперше – аби Україна була.
Й не буде віками йому переводу.
Були ми. І будем. І несть нам числа.

П'яте джерело: фотодокументи музею ЦНТУ

Фотовиставка, присвячена пам'яті Світлани Барабаш. Організатор – директор музею КНТУ
Юрій Бондарчук, 2016 рік.

Ведучий концерту Микола Барабуля, діяч культури і мистецтва, поет і письменник.

Концерт, присвячений пам'яті Світлани Барабаш 31.05.2016. Виступ студентів та викладачів КНТУ, Лариси Гайдай (Державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка), Сергія Симонова (співак і композитор), виконавець пісень на слова С. Барабаш.

Концерт, присвячений пам'яті Світлани Барабаш 31.05.2016. Актובה зала КНТУ, виступ першого проректора Володимира Кропівного.

На завершення зазначимо, що широкий спектр документів виставки: рукописні, друковані, фотодокументи, аудіовізуальні, представлені варіанти біографії – цінні не тільки для університету, в якому працювала Світлана Барабаш, вони складають безцінну історико-культурну спадщину як регіону, так і України. Глибока істина криється в словах А. Швейцера, про те, що саме від особистостей епоха отримує свої ідеї. Цілісністю життєвої, світоглядної і художньої концепції, подвижництвом і самобутністю таланту такі люди є великими вчителями свого народу!

УДК 821.161.2

Антоніна ЦАРУК,
к. філол., старший викладач
кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

РЕФЛЕКСІЇ НАД СЛОВОМ СВІТЛАНИ БАРАБАШ

Земле рідна! Як тобі під снігом?
Ще тривожать душу холоди?
Вже струмки весняно-юним бігом
Будять силу світлої води.

Оживає все ясне й веселе.
І сміються щиро небеса.
В щедрім сяйві відігрілись села.
І міста бере в полон краса.

Сон-травою, пролісками, рясом
Вибухне палка земна любов.
І Зелений Дух рясних дібров
Сповнить душу нетутешнім щастям.

Поезія Світлани Барабаш (30 червня 1941 р. – 27 квітня 2007 р.) «Земле рідна! Як тобі під снігом?» сповнена вітальною енергією, стрімким рухом, щедрим теплом і веселим світлом весняного розмаю. За тональністю цей твір вибивається з осінньої печалі збірки «Золоті причали» (1998), прориваючи і світлий сум роздумів, і тишу зосенілого саду, і тривожні передчуття «на порозі розстань» – втрати рідних голосів на вечірній стежці, що «без вороття», – характерних аудіо- й візуальних рис її художнього світу. Тільки перші два рядки, ніби турботливий дотик до людини, яку хвороба прикувала до ліжка, навіюють образ ліричної героїні, вдача якої виражається термально, зокрема, в опікуванні духовним здоров'ям персоналізованого адресата звертання, у теплоті немов мимовільного нагадування про пережите.

Весь твір ніби «заряджений» енергією одужання, вірою в перемогу світла. Лірична героїня вселяє впевненість у тому, що так має статися. Неодмінно. Бо весняний світ (тобто сили природи) – тому запорука. Її очі від споглядання долу – струмків – підіймаються до неба, аби знайти там потвердження ясних надій, і позасвідомо радість множитья щедрою підтримкою, бо ж «сміються щиро небеса», а отже, і вона може забути свої тривоги і посміятися над ними. Тепло сонячне, весняного оновлення, і тепло людської любові настільки злились воєдино, що, оприсутнені словом глибокого ліричного обдаровання, сприймаються як втілення формули краси,

яка врятує світ.

І тільки епітет в останньому рядку цієї поезії («Сповнить душу нетутешнім щастям») знову повертає реципієнта до розмислів про земну любов, яка відчувається неймовірно гостро на межі неминучої розлуки, втрати... Чи не було це підсвідомою поетичною візією Світлани Барабаш свого прощання із квітневим світом?..

УДК 811

Ганна БОНДАРЕНКО,
старший викладач кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

КОНЦЕПТ ЗВЕРТАННЯ У ВЕЛИЧАЛЬНИХ ПІСНЯХ ЗИМОВОГО КАЛЕНДАРНОГО ЦИКЛУ: ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У текстах колядок та щедрівок лише через один концепт звертання презентовано визначальні елементи етнічного світогляду, його естетичні й морально-етичні засади, які формувалися протягом тисячоліть, а значить набули статусу еталонних. Щоправда, це не забезпечило їм, як, наприклад, і в добу нинішню, активно виконувати свою життєтворчу місію. Разом з тим феномен фольклорної спадщини, зокрема календарно-обрядової лірики, визначається її неперебутністю як константою, її потужним сакральним потенціалом, який надійно захований у слові. Це означає наявність шансу здолати будь-яку дистанцію віддаленості від світу правдивих істин і повернутися, за визначенням Валерія Іллі, у річище великого стилю.

Звертання у віншувальних текстах – стилістично маркований елемент, який, вписуючись у пісенну структуру, забезпечує не лише особливу емоційність завдяки обраній формі його вираження, традиційно лагідно-пестливій, а й високу естетику тексту, яка прочитується на різних рівнях: від текстотвірного – до рівня розуміння світу, місця й відповідальної ролі людини в ньому.

Усталена лагідно-пестлива форма звертання до адресатів разом з подібними словоформами, що їх рясно зустрічаємо у величальних текстах, витворюють такого роду стилістичний колорит, що, здається, був би найбільш доречний для дитячого фольклорного твору, інтимної народно-пісенної лірики чи пісень родинно-побутових. Проте парадоксальне поєднання величального, отже святочного, урочисто-піднесеного змістового звучання колядок і щедрівок з лексичним матеріалом, який у традиційному для пісенного фольклору функціональному ключі викладу сприймається як засіб інтимізації, забезпечує у такий спосіб правдиве відтворення у народнопісенному тексті осердеченого ставлення не лише до всіх тих осіб, кому адресуються віншування, а й до всього світу.

Навіть не заважаючи на відсутність поряд з урочистим «Добрий вечір тобі, пане господарю!» чи заклично-радісним «Пане, пане господарю!» лексем з емоційно-образним забарвленням, почуття великої радості від того, що «світ новий народився», і любові, якої й тепер, у цьому новонародженому світі, як і колись, обов'язково має вистачити на всіх, щедро виповнюють увесь земний простір, благословенний небесами. Масштаби свята народження у віншуванні «Добрий вечір тобі, пане господарю!» одним лише

повтором «Радуйся!» розгортаються від конкретики, де пан-господар, до всього білого світу: «Ой, радуйся, земле!».

Звертання людини до птахів, звірів, рослин, що їх у мовознавстві й літературознавстві визначено як риторичні, у текстах величальних пісень зимового циклу досить часто розгортаються в діалоги. Традиційно у колядках та щедрівках ведуть розмову хлопець зі своїм конем. У відповідь на озвучені перспективи: «Ой коню, мій коню, запродам я тебе», кінь радить своєму товаришеві цього не робити: «Ой пане, мій пане, не продавай мене...» або ж таким чином: «Молодий козаченько, не продавай мене...» у пісні «Ой в саду, саду, по винограду», запевняючи того козаченька у вірній дружбі:

Повезу тебе за сине море.

Ой як я скочу – море перескочу,

Море перескочу – копита не вмочу,

Ані копитця, ні козака-молодця.

У щедрівках до людей звертаються птахи. У пісні «Прилетіла ластівонька» ця пташка «Господаря викликає: Вийди, вийди, господарю...». Так само в інших: «Ой устань, устань, пан господар», «Ой устань, устань, господареньку».

Подібно до цієї ластівки «соколенько» у щедрівці «Летів, летів соколенько» дівчину «Марійку розвеселяє й щедрувати підмовляє».

Особливе настроєве забарвлення діалогу місяця з ясною зорею у колядці «Ішов, перейшов місяць по небу». Виявляється, цієї дивовижної пори, коли «небо і земля ... торжествують», вони обоє перейняті справами людськими. Адже на запитання місяця: «Ой зоря, зоря! Де в Бога була? / Де в Бога була, де маєш стати?», звучить відповідь, у якій ні слова стосовно того, де ж саме вона у Бога була, а відразу – до другого питання: «де маєш стати?». З нього й починає своє зізнання ясна зоря, а ми тим самим маємо розуміти, настільки важлива її місія:

– Де маю стати? У пана Івана,

У пана Івана та на його дворі.

Та на його дворі, та у його хаті.

А у його хаті та дві радості:

Першая радість – сина женити,

А другая радість – дочку оддавати.

Магія святкового пісенного дійства представлена й розмовою трьох небесних товаришів: ясного сонечка, місяченька та дрібен дощика, які в колядці «Стоїть же, стоїть нова світлонька» сидять при столику і величаються один перед одним силою своїх турбот про життя: «Сонце же мовить...», «Місяць же мовить...», «Дрібен дощ мовить...».

У колядках та щедрівках, які адресовані дівчині, зустрічаються й особливим чином представлені звертання. Тексти віншувань дівчині «По горі, горі сніги, морози...», «Плила Олесь Дунаєм-ріков» мають майже ідентичні приспиви, викладені у формі звертання одночасно до двох адресатів – до моря-ріки й до дівчини-зорі.

Дунаю!

Дунаю-море, Настуню-зоре, Дунаю!

Це Дунай-море, з якого починається приспів-звертання і ним же й закінчується: «Дунаю!», стало стилістичним прийомом, який вивершив логічну цілісність і повноту даного образу-символу, замкнувши у смислове кільце інші два звертання, які подані з прикладками: «Дунаю-море» та «Настуню-зоре», й забезпечивши у такий спосіб композиційну довершеність тексту приспіву.

Міфологема води у тексті колядки «Плила Олеся Дунаєм-ріков» так само презентована образом Дунаю, от тільки це вже «Дунай-ріка», а звертання до двох адресатів композиційно розташовані в іншому порядку, проте кількість повторів-звернень до Дунаю однакова, їх така само три:

Дунаю, Дунаю,

Дунаю-ріко, Олесю, зоре ясная.

Смислова сутність трикратних повторів сакральної для українського фольклору лексеми «Дунай» презентує триєдину основу водної стихії як сили космотворчої, життєдайної й руйнівної водночас. Прикладки у звертаннях до Дунаю, презентовані лексемами «море» і «ріка», визначають у кожному варіанті побажань відповідні до змістового наповнення обшири води-«Дунаю». Спільне для обох текстів щасливе завершення представленого в них дійства уможливорюється завдяки наявному у цих піснях приспіву, який не просто має повторюватися під час виконання пісні, а й щоразу в ньому тричі буде звучати звернення до священної сили води, втіленої в образі Дунаю.

Крізь призму потужного символізму числа «три» знаковість трикратного звернення-закликання в даних текстах буде означати бажання в час народження Сонця забезпечити проявлення великої гармонії дівочої долі і ріки життя. Це бажання утвердити принцип мудрості, який відкриває людині можливості зберегти рівновагу у мінливому часопросторі буття.

Календарно-обрядова лірика, витoki якої сягають праслов'янської та спільнослов'янської доби, презентує модель світоустрою, основа якого, як тонко спостеріг О. Найден, «у принципі позбавлена дидактики, фактично не повчає й навіть не навчає». При цьому істотним, і ця істотність позачасова, залишається у цій моделі світоустрою щедро й високопоетично виписаний в усіх аспектах буття неоціненний досвід прапоколінь. «Це досвід, – акцентує дослідник, – здебільшого духовно-філософський, який стосується характеру вписаності людини у природне середовище, її місця серед явищ природи, її ставлення до минулого й сучасного, до предків-батьків і предків тотемних божеств, до культурних, онтологічно-ціннісних факторів запропонованого предками життєустрою». Про те, що характер цього досвіду не обмежується суто раціональним, практичним змістом, свідчать усі рівні поетики уснопоетичних текстів, зокрема й такий її мікроелемент, як звертання.

УДК 316.74

Олена КОЛОМІЄЦЬ,
к.пед.н., доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

В умовах зростання динамізму суспільних перетворень, діалогізації міжкультурних зв'язків, посилення інтеграційних процесів у всіх сферах життя виникає гостра потреба у професіоналах високого культурного рівня. Тому до числа завдань професійної підготовки фахівців належать такі, що стосуються культурологізації освіти, тобто введення елементів культурологічних знань у всі складові як загальної, так і професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Звернення до культурологічної проблематики має розглядатися як важлива передумова формування моральних імперативів інформаційної, інженерної, науково-технічної діяльності, виникнення духовно-морального простору, поза яким людина як професіонал вже не зможе існувати.

Актуальність досліджуваної теми обумовлюється, таким чином, переорієнтацією освіти на інноваційний характер розвитку, відродженням її культуротворчої функції, пошуком нових моделей науково-педагогічного забезпечення підготовки фахівців нової якості у закладах вищої освіти.

Ця проблематика знайшла своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних авторів, її досліджують провідні філософи, психологи та педагоги (В. Бачинін, Г. Васянович, Л. Зеліско, В. Кремень, В. Лутай та ін.). Проте дана проблема, незважаючи на свою практичну значущість, у науково-дослідному плані все ще перебуває на стадії розробки, змушуючи науковців розглядати різні аспекти її сутності.

Як відомо, культура – явище складне і багатогранне. Вона включає в себе творчу діяльність людства в усіх сферах буття і свідомості, що базується на засвоєнні раніше набутого досвіду і спрямована на подальше перетворення природи, суспільства і самої людини.

Причетність до культури допомагає кожній молодій особі виробити власну життєву позицію, усвідомити морально-етичні зв'язки з людьми і суспільством в цілому, підвищити інтелектуальний рівень. При цьому культура стає внутрішнім змістом особистості.

Оскільки процес сприймання навчального матеріалу відбувається у діалектичному взаємозв'язку раціонального і почуттєвого пізнання, то важливе значення має вибір змісту навчальної інформації. Так, при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу (філософії, історії, соціології, етики, психології та ін.) мають порушуватися питання культурологічного аспекту кожної з цих галузей знання. Слід демонструвати студентам багатогранність знання, його невичерпність, викликати у них інтерес до

культури й формувати здатність до самостійного пошуку знань.

При цьому необхідно врахувати феномен, на якій звернув увагу А. Вербицький: «Навчальна інформація має двоїсту природу. З одного боку, вона є органічною складовою самої культури, а з іншого – засобом пізнання світу. Нерозуміння цієї двоїстості призводить до того, що засвоюється зміст не власне культури, а спрощеної системи загальних знань» [1, с.119]. Отже, важливо наголошувати, що культурні надбання людства – це не тільки раціональне пізнання світу, а й його, так би мовити, «культурне» сприйняття.

Особлива роль у реалізації даного завдання належить власне культурології як науковій дисципліні й навчальному предмету, що знайомить студентів із загальною теорією культури, її соціальними функціями та механізмами функціонування, соціокультурними нормами і цінностями людського буття як основними параметрами особистісної культури й культурної самоідентичності.

Вважаємо, що до програми сучасного курсу культурології, який надавав би систему знань концептуального плану, необхідно включати розділи, присвячені історії техніки і технологій, впливу техносфери на історію цивілізації, розвитку сучасних технологій комунікації, визначенню культурологічних перспектив людства тощо. Це, на нашу думку, має забезпечити сприйняття студентами навчального матеріалу з культурології як прояву загального підходу, єдиної методологічної суті, як засобу проектування та прийняття рішень в певній галузі професійної діяльності. Корисним має бути також введення тем із галузі прикладної культурології, наприклад: ділові культури, арт-ринок, економічні та правові аспекти культурної політики.

Надзвичайно важливим нам уявляється проведення змістовного узгодження між предметом культурознавчих та інших дисциплін соціально-гуманітарного циклу, а в ідеальному випадку вибудовування усього циклу по моделі морфології культури (соціально-значущі форми пізнання і акумуляції соціального досвіду: релігія, філософія, наука і мистецтво; основні форми соціальної комунікації: мова, писемність і книга, виховання, освіта; соціокультурні аспекти соціальної організації: економічна, політична і правова культури). Так, за рахунок міжпредметної взаємодії всередині дисципліни поступово створюються можливості для трансформації базового курсу культурології в інтегрований, наприклад, такий як «Людина і культура» або «Людина в соціокультурному просторі сучасної цивілізації». Головне завдання педагога – допомогти студентові знайти себе в світі культури, її смислів, норм та цінностей.

Виховний зміст культурознавання варто спрямовувати й на вивчення професійної культури як певного виду діяльності, враховуючи при цьому інтереси конкретної аудиторії, професійну орієнтацію навчального закладу, рівень підготовки студентів. Зокрема заслуговує на увагу «ідея інтегрування знань при виконанні завдань, а не збирання знань про знання». Активність такого поєднання, як стверджують науковці, характеризує культуру людини певної професії, адже від спеціаліста вимагається виконання міжнародних

екологічних, технічних, етичних, наукових стандартів, дотримання норм світових конвенцій тощо [2, с.201].

У змісті професійної підготовки культурознавця має стати природним компонентом теоретичних уявлень майбутнього фахівця про соціальні функції фаху, якого він набуває, про оцінні критерії результатів діяльності та професійну етику фахівців. А це, в свою чергу, розширюватиме уявлення про культурно-історичні цінності, сприятиме загальній та професійній інкультурації, залученню до системи ціннісно-смыслових та нормативно-регулятивних установок.

Успішна реалізація означених завдань досягається за рахунок узагальнених вмінь розумової діяльності, спільних для всіх навчальних дисциплін, умінь комплексного застосування знань з різних навчальних дисциплін в практичній діяльності. Зазначимо також, що вимоги до професійного рівня кожного спеціаліста як творчого інтегратора нових ідей і технологій постійно зростають.

Теорія і практика викладання культурологічних дисциплін у ЗВО свідчить про те, що основними критеріями визначення рівня культурологічної освіченості здобувачів вищої освіти є: знання у царині світової і національної культури; знання досвіду історичного розвитку світової цивілізації; володіння культурою міжособистісного і міжнаціонального спілкування; усвідомлення гармонійності національного та загальнолюдського в структурі особистості; готовність брати активну участь у національно-культурному відродженні рідного краю.

Отже, культурологічна складова професійної підготовки майбутнього фахівця має стати стрижнем життєтворчості особистості, її успішності та самореалізації у соціумі в будь-якій сфері, оскільки несе в собі великий духовний потенціал й забезпечує цілий ряд основних суспільних взаємин, а саме: культури праці, технологій виробництва, культури поведінки, толерантності, поваги, ввічливості, взаємодопомоги тощо.

Джерела та література

1. Вербицкий А. От абстрактного метода школы – к контекстному обучению: психолого-педагогический аспект. *Культура, образование, развитие индивида*. М., 1990. С. 116–125.
2. Онкович Г. Гуманістично-педагогічна парадигма вищої освіти: монографія / Г. Онкович, В. Андрущенко, М. Бойченко та ін. К.: Педагогічна думка, 2007. 376 с. (Сер. "Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми").

УДК 378.147.: 811.161.2

Марина ЛІПАТОВА,
викладач кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Протягом вже багатьох років заклади вищої освіти України запрошують на навчання іноземних громадян. Це є однією із найважливіших складових інтернаціоналізації вищої освіти України.

За роки існування нашого університету в його стінах навчались іноземці з 65 країн світу. Нині в університеті навчаються студенти й аспіранти з Африки, Азії, Латинської Америки, Близького Сходу.

Кожний іноземний студент, що прибуває на навчання в Україну, є представником певної країни з особливою ментальністю, психологічним станом, своєрідним сприйняттям світу. Сучасна вища школа – це полікультурний простір, у якому відбувається діалог культур різних країн. Іноземним студентам, як носіям іншої мови, культури, релігії, менталітету, необхідно бути готовими та спроможними виконувати продуктивну взаємодію в полікультурному навчальному закладі вищої освіти як зі студентами-представниками інших національностей, так і з викладачами. Особливе місце в побудові педагогічного міжкультурного спілкування належить початковому етапу навчання іноземних студентів, який є складним періодом адаптації та соціалізації. Спілкування між викладачем та іноземними студентами, як представниками різних культур, може відбуватись у різних ситуаціях, бути успішним чи невдалим. Умови вдалої комунікації залежать від правильної побудови навчального процесу, якнайшвидшої навчальної, соціально-психологічної адаптації, контакту студентів із викладачем, іншими студентами. На думку сучасних дослідників, формування міжкультурної комунікації «передбачає урахування трьох основних складових: етнопсихологічної (що обумовлена ментальними особливостями національних культур), поведінкової (що обумовлена

національно-культурною специфікою комунікативної поведінки) та обумовленою національно-культурним мовленнєвим змістом». У процесі педагогічного спілкування необхідно враховувати національно-психологічні особливості іноземних студентів. Так, етнопсихологічними особливостями арабських студентів є підвищена емоційність та імпульсивність, своєрідне ставлення до часу. Наприклад, представники європейської культури налаштовані на результат діяльності, шанують кожную хвилину, поважають не лише свій, а й чужий час. У арабських студентів усе навпаки: час – це ніщо, головне – процес. Вони вільно розпоряджаються і своїм, і чужим часом. Їм досить складно не запізнюватися на заняття не тільки у перші місяці навчання, важко зосередитись на одній справі, намагаючись займатися одночасно кількома справами. При педагогічному спілкуванні з представниками цієї групи студентів викладачу треба бути спокійним і делікатним у спілкуванні, прагнути розвивати у студентів навички самодисципліни. Головними особливостями африканських англomовних студентів можна вважати схильність до більш повільного навчання і засвоєння нових понять, підвищену реакцію на «небезпеку», інтенсивне внутрішнє життя, замріяність. У китайських студентів розвинуте абстрактне мислення, вони мають високий рівень самодисципліни, контролюють свої емоції, спокійно сприймають зміни, здебільшого відрізняються гідною поведінкою, їм небайдужа власна репутація. Але разом з цим вони замкнуті, неконтактні. Таким чином, можна зазначити, що для побудови ефективної педагогічної взаємодії викладачеві важливо знати про національні специфічні характеристики іноземців.

Міжкультурну комунікацію, на думку дослідниці Т. З. Петрової, варто розглядати як поліфункціональне явище, що передбачає, по-перше, знання норм, принципів комунікативної поведінки в іншому соціокультурному середовищі, вміння переводити їх у площину міжкультурних відносин; по-друге, формування специфічних якостей: здатності до емпатії, самооцінки. Високий рівень міжкультурної комунікації – це оволодіння своїми емоціями, виявлення уваги до інших людей. Стосунки в процесі міжкультурної комунікації передбачають високий розвиток етнополітичного мислення, толерантне ставлення до іншої культури, до національних звичаїв, традицій, уміння вести діалог культур, дискутувати, оцінювати явища з гуманістичних позицій.

Тому важливим елементом педагогічної діяльності викладача мовної підготовки є навчити студентів-іноземців міжкультурному та міжособистісному спілкуванню в новому соціокультурному просторі. Знання основних національних правил ділового етикету, відповідних етикетних мовних формул та особливостей українського етикету постає необхідним для успішного навчання іноземних слухачів в Україні.

УДК 378.147

Аліна МЕХЕДА,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

СТАЖУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ВАГОМА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У будь-які періоди існування людської спільноти досвід міжнародної співпраці є неоцінним підґрунтям самовдосконалення, подальшого розвитку. Людина має можливість побачити нові горизонти – і це змінює внутрішньо кожного з партнерів, дозволяє відкрити та зреалізувати нові можливості, особливо у професійній сфері. Одним із таких вагомих моментів роботи вважаємо стажування у закладах вищої освіти країн Європи. Саме таким стало стажування викладачів кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету к. пед. н. Мехеди Аліни Миколаївни та к. філол. н. Глебової Людмили Василівни. Наші викладачі пройшли наукове стажування в Ягеллонському університеті у м. Кракові. Стажування проходило безпосередньо на факультеті міжнародних відносин і політології та було зорієнтоване на вивчення особливостей діяльності сучасних бібліотек світу, розгляд сучасних проблем архівістики та управління документацією. Окрема увага – системі навчання іноземних мов студентів польських університетів.

Програмою стажування було передбачено відвідування Ягеллонського університету та ознайомлення з науковою і дидактичною діяльністю університету, зокрема факультету міжнародних відносин та політології. Цінним досвідом стала присутність на лекціях, ознайомлення з методами проведення лекцій, зустрічі з викладачами та студентами факультету.

Обмін досвідом викладання передбачав також проведення лекцій. Викладач А. М. Мехеда запропонувала польським студентам курс лекцій з міжкультурної комунікації.

На лекції у Ягеллонському університеті. Лектор – канд. пед. наук Аліна Мехеда.

Наукове стажування передбачало 150 аудиторних годин та самостійну роботу. Аудиторні заняття проходили за таким планом та включали розгляд наступних основних питань:

1. Історія едукційних систем в Польщі.
 - Критерії доступності вищої освіти.
 - Система вищої освіти в Польщі.
 - Титули, що видаються випускникам вищих навчальних закладів, наукові ступені та вчені звання у Польщі.
2. Дидактичний процес на факультеті Міжнародних відносин та політології Ягеллонського університету в Кракові, зокрема:
 - Основи створення нових навчальних напрямків (у тому числі інтернаціоналізація навчання) і пов'язана з цим процесом документація;
 - Процес актуалізації змісту навчання в рамках визначених навчальних спеціальностей;
 - Документальний супровід навчальних напрямків;
 - Підготовка та розробка розкладу занять;
 - Організація навчального процесу та екзаменаційних сесій;
 - Основи керівництва написання дипломних робіт та їх оцінювання;
 - Функціонування деканату, службові обов'язки працівників деканату;
 - Основи вибору методів та технік навчання до відповідних форм та змісту навчальних курсів.

3. Реалізація дидактичних занять для здобувачів вищої освіти I рівня за напрямком архівістика та управління документацією:

- Сучасна канцелярія та сучасні її форми;
- Управління документацією;
- Інформатика архівна та офісна;
- Правові та юридичні засади архівної діяльності;
- Інформаційні системи в архівах;
- Діджиталізація архівів;
- Інформаційна політика та Publik Relations;
- Електронні системи управління документацією та інформацією;
- Стандарти електронних документів;
- Управління бібліотекою;
- Суспільні комунікації та організація діяльності сучасних бібліотек;
- Електронні системи управління комунікацією в бібліотеках.

Не можна не сказати кілька слів про саме місто, у якому ми перебували. Краків знаменитий у всьому світі своїми неповторними історичними пам'ятками, це місце з особливою аурою, де кожен день – особливий. Вавель – замок королів – є перлиною і окрасою Кракова. Він надихає, окриляє, спонукає замислитися про минуле, сучасне та майбутнє...

Біля «вічних» стін Вавеля. Викладачі кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи ЦНТУ
Аліна Мехеда та Людмила Глебова.

Отож, стажування за кордоном є вагомою складовою професійного розвитку та дієвим засобом удосконалення soft skills сучасного викладача, адже лише той педагог може успішно навчати студентів, який все життя навчається сам.

Зоя СТЕЖКО,
к.філос.н, доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

ФІЛОСОФІЯ ГЕНІЇВ: ФРІДРІХ НІЦШЕ

«У Ніцше була звичка тихо говорити, обережна, задумлива хода, спокійні риси обличчя. ... У звичайному житті він відзначався великою ввічливістю, майже жіночою м'якістю, постійною урівноваженістю характеру. Йому подобалися вишукані манери, і при першій зустрічі він вражав своєю трохи удаваною церемонністю» (Риль А. Фрідріх Ніцше як художник і мислитель. СПб., 1898. С.25).

Так, з людьми він був церемонним, але до ідей ставився нещадно. Ось «скелет» його філософії: сильні мають наказувати, слабкі мають підкорятись; щастя – це почуття подоланої протидії, почуття зростаючої влади; мораль – це показник слабкості; слабого – штовхни; істини не існує – є лише ступені уявності; світ – одвічно хибний, життя – безглузде. Висновок – *усе дозволено*.

Неприйнятно? Можливо. Проте звернемося до прикладу – вчитайтесь у його роздуми про справедливість та вдячність:

«Справедливість виникає спочатку серед приблизно однаково могутніх людей: якщо попередня оцінка показує, що різкої переваги в силі немає і боротьба привела б до безплідної обопільної шкоди, тоді виникає думка про справедливість, тобто про угоду та обговорення взаємних претензій. Вихідний характер справедливості є характером *обміну*: кожен задовольняє запит іншого та отримує те, що він цінує більше, ніж інший. Кожному дають те, що він хоче мати, та отримують взамін також бажане. Тому справедливість є взаємною відплатою та обміном за умови приблизної рівності сил. Наприклад, справедливою є помста, бо вона є обміном – як і *вдячність*.

Таким чином, справедливість зводиться до позиції самозбереження, тобто наступного егоїстичного міркування: «Навіщо я буду шкодити собі і при цьому все ж, можливо, не досягну своєї мети?». Проте люди забули вихідні мотиви так званих справедливих вчинків, адже в перебігу тисячоліть дітей *примушували* захоплюватися такими вчинками і наслідувати їх, – і сформувалась видимість, ніби справедливий вчинок не є егоїстичним. Яким би маломоральним виглядав світ без забудькуватості! Поет міг би сказати, що Бог поставив забуття як стража біля порога храму людської гідності» (Ницше Ф. Человеческое, слишком человеческое. Соч. в 2-х т. Т.1. М.: Мысль, 1990. С.287).

Тепер зважте, чи не проглядають через неприйнятність елементи реалізму, а значить, філософського повчання та перестороги навіть у повсякденній поведінці пересічних людей.

УКД 378.147

Митко ХИТОВ,
гл. ассистент, доктор экономики,
Университет национального и мирового хозяйства
(София, Болгария)

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ УПРАВЛЕНИЯ В НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ

Сегодня, когда информационные и дигитальные технологии все чаще становятся единственной альтернативой для социального общения, роль дигитального образования приобретает все более важное значение и превращается едва ли не в основную форму представления образовательных компетенций при подготовке молодых специалистов, в том числе в сфере экономики. И это не случайно: дигитализация определяется как явление, которое играет ключевую роль для достижения цели ООН для устойчивого развития. В последний год активных карантинных мероприятий, внедряемых правительствами по всему миру, дигитализация приобретает принципиально новое значение в ежедневии людей как средство для социального общения и для осуществления самых разнообразных профессиональных и учебных ангажментов. В этом смысле она является и процессом, который следует иметь в виду в ходе каждой управленческой деятельности, имеющей основной целью достижение конкурентоспособного (с экономической, социальной и экологической точки зрения) развития экономических систем на международном, государственном, региональном и корпоративном уровнях.

Тема дигитализации является ведущей не только в бизнесе, но и в академической среде, особенно по линии идеи трансформирования традиционно существующих бизнес-моделей. Свидетельством этого являются примеры из практики (вне зависимости в какой сфере) – почти нет научных конференций, в которых не присутствовали бы термины дигитализации и/или цифровизации. Нельзя говорить об успешном создании бизнеса и управлении им в условиях дигитализации, если мы не знаем процессов, которые протекают на макроэкономическом уровне, и если не оцениваем их воздействия на корпоративную систему. Тоже самое относится и к взаимосвязям между дигитализацией и процессами образования. Обучение в дигитальную эру следует подчинить логике системного мышления. Когда речь идет об управлении экономической системой, наиболее важные функции – прогнозирование и планирование.

Когда говорят об адаптации учебных дисциплин в системе высшего образования к новым реалиям, необходимо отметить, что в новых учебных планах нужно охватывать все три уровня управленческой деятельности: стратегический, тактический и оперативный в их логическом переходе со стратегических мероприятий к тактической и оперативной деятельности. Тема дигитализации актуальна при рассмотрении всех управленческих

уровней и имеет основной целью раскрытие специфики каждого уровня. Как дополняющий эффект усиливается фокус, который формируется на корпоративном уровне. Он развивается в условиях усиливающейся дигитализации.

В процессе адаптации учебных планов к новым условиям необходимо иметь в виду некоторые основные факторы. Прежде всего, опираясь на логику системного мышления, каждый новый учебный план для адаптированных к дигитализации специальностей следует сочетать с интересами всех заинтересованных сторон, одновременно с этим представляя адекватным образом связь между теорией и практикой в соответствующей области. Какие в данном случае „группы интересов“?

- Студенты, которые выбирают свою будущую специальность. Адаптированный учебный план следует предоставлять всем студентам как теоретических, так и практических знаний, которые отвечали бы новым дигитальным реальностям.

- Рынок труда, где осуществляется спрос на кадры с современным экономическим образованием. В большую свою часть работодатели испытывают трудности при поиске необходимых им сотрудников с точки зрения их качественных характеристик. Одновременно с этим, немалая их часть считает, что экономическая подготовка студентов, хотя и удовлетворительная с теоретической точки зрения, отстает в отношении реальной практики и ее требований. Очень важно правильно осмыслить это мнение. Речь идет не о том, что студенты нуждаются в солидной теоретической подготовке в области экономики, а в необходимости студентов быть обученными применять в новую дигитальную реальность приобретенные теоретические знания. Именно поэтому новые дигитализированные учебные планы должны не только сочетать в себе наилучшим образом теорию с практикой, но и стремиться осуществлять приложении теории через призму реальных экономических процессов в дисциплинах с практической направленностью.

Другое важное обстоятельство, которое нужно иметь в виду, что в таком учебном плане, адаптированном к дигитальным вызовам, должна существовать логическая связь между включенными в него учебными дисциплинами. Как уже было отмечено, эти планы строятся на логике системного мышления, респективно – на системном подходе как одном из компонентов этого мышления. В этом смысле, при построении последовательности дисциплин нужно исходить из понимания, что обучаемые первоначально знакомятся с теоретическими основами усваиваемой специальности – сущность процесса; уровня приложения; сущность объектов в их качестве систем; системный подход; системное мышление; свойство каждой системы, как и свойство экономических систем и т.д. Наличие таких знаний у студентов, которые обучаются на специальностях, связанных с усваиванием функций по управлению экономическими системами, гарантируют более легкое и ясное понимание логики адаптированного учебного плана на заключительных этапах их обучения. На

этих этапах они должны ознакомиться с некоторыми теоретическими дисциплинами, которые дают им знания о специфике процессов управления на каждом из рассматриваемых четырех уровней. Последовательно, на иерархической основе, раскрывается связь между процессами, событиями и явлениями (объектами), находящимися на уровне государственного управления с теми, которые находятся на региональном и на корпоративном уровнях. Представляются рассуждения о логике управления и развития макроэкономической системы – объективные законы ее развития; процесс целеполагания для извлечения необходимого и желаемого будущего развития этой системы; влияние, которое окружающая среда оказывает в этом развитии. Раскрывается логика управления региональными системами и проектирования их будущего развития – процесс при котором учитывается связь между региональными социально-экономическими системами и системами высшего ранга, частью которых они являются. Внимание уделяется логике необходимости процесса целеполагания, который отвечал бы индивидуальным спецификам и нуждам каждой региональной системы в рамках экономики государства, но одновременно с этим чтобы гарантировалось такое развитие, которое было осуществлялось бы в унисон с общегосударственным развитием.

Дальнейшее обучение должно раскрывать теорию исследования и управления корпоративных экономических систем. Студенты получают представление о логике исследования бизнес-структур как открытых систем, логике исследования взаимосвязей, которые протекают между ними, с одной стороны, и с микро- и макроокружающей средой. Рассматривается внутреннее строение компании и особый род причинно-следственных связей между ее элементами. Представляются основные инструменты, используемые для исследования ее состояния и желаемого будущего развития. Этот комплекс теоретических дисциплин не только напрямую связан, но и находит свое практическое продолжение в дисциплинах, которые студенты изучают позже. В них обучаемые знакомятся с методологией и технологией разработки анализа, с его видами и методами. Создают практические умения конструировать и организовывать свое исследование, работают с разнообразными базами данных. Разрабатывают практические курсовые работы, которые представляют анализ макроэкономических показателей или показателей регионального уровня, формируют знания о содержании экономики (процессы, явления, эффекты), описывают алгоритмы для собирания и обработки эмпирических данных и их превращения в информацию. Дальше обучение должно продолжиться с изучением теоретических концепций, которые дефинируют экономику, ее основные структуры, совокупность основных макроэкономических показателей и связи между ними, реальные процессы в экономике. Следует ознакомиться с возможностями межотраслевого баланса для осуществления экономического анализа и для измерения эффектов экономической деятельности в зависимости от отраслевой структуры экономики. Этот анализ находится в основе процесса разработки

решения на всех уровнях в экономике.

Важно научиться формировать систему решений, через которые обеспечиваются конкурентоспособность и достижения целей управляемой экономической системы. С этой целью проводится введение в современной теории конкуренции и конкурентоспособности, в методах анализа и оценки конкурентоспособности на разных уровнях управления, в особенностях конкуренции между корпорациями в цифровой экономике, в моделях конкуренции бизнеса в новых условиях и для новых цифровых организациях. Теоретически и под формой практических решений можно представлять и выяснять корпоративные конкурентные стратегии, выводить современные конкурентные преимущества. Идет работа с инструментами для анализа и оценки конкурентов и конкурентоспособности. Отмеченные основные элементы и этапы подобного образовательного курса адаптированы для того, чтобы представить теорию и практику в условиях дигитализации. Дополнительный фокус ставится на спецификах конкуренции на корпоративном уровне. На основании полученных умений делается переход к следующим циклам дисциплин, которые дают знания о том, как успех одной компании зависит от участия людей и их непрерывного совершенствования в производственной системе, направляющей свои усилия на организацию производства продуктовых потоков с высокой добавленной стоимостью. На этом месте нужно формировать комплекс знаний о том, что собой представляет и на чем построена высокоэффективная организация производственного процесса в одной компании, как молодой специалист может использовать уже накопленный опыт и как постоянно совершенствовать себя. Таким образом, студенты должны приобрести знания об авангардных достижениях в бизнес-практике ведущих мировых корпораций в отношении того, что собой представляет дальновидная философия стратегического успеха компании и каковы основы, на которых она построена; что представляет собой правильный производственный процесс и как он дает точные результаты; какими и чем представляются принципы, на которых строится высокоэффективный производственный процесс в одной корпорации; как компания может повысить свою рыночную цену через совершенствование своего персонала и лучшее сотрудничество со своими партнерами, какие принципы и шаги нужно предпринимать для достижения данной цели? Происходит поиск ответов на вопрос: почему двигатель самообучения компаний является непрерывным решением собственных проблем, какие применять принципы, на основе которых она может достигнуть это? Обучаемые получают умения для практического приложения этих знаний через индивидуальные задания для деятельности существующих компаний, они усваивают правила формирования структур и целостной организации фирмы, использование возможностей автоматизированных систем для планирования ресурсов компании.

Важно, чтобы молодые специалисты были ознакомлены с концепциями уменьшения воздействия производственной и потребительской деятельности общества на природную среду, умели готовить бизнес и отраслевые модели для

снижения экологического воздействия, владели конкретным математико-экономическим инструментарием для проведения исследований в этой области и для представления созданной к данному моменту институциональной рамки для поощрения круговой экономики в конкретных условиях. Акцент должен быть в сторону умения предоставить меры к уменьшению экологического воздействия на индивидуальный бизнес по низким уровням, но и на более высокие уровни (отрасль, экономику в целом). В данном контексте можно использовать инпут-аутпут анализ, его аналитические возможности для решения более масштабных вопросов, которые имеют конкретное практическое проявление – экологическое воздействие на отдельные бизнесы, на определенные отрасли и на всю экономику.

Также нужно усваивать дисциплины, направленные на предоставление возможного инструментария для принятия решений в условиях взаимодействия участников в определенных ситуациях. Таким образом молодые управленцы располагают возможными инструментариями для моделирования реальных процессов. Построения подхода для логического мышления, ориентированного как на анализ и приложение известных моделей для принятия решения, так и на синтез – осмысления конкретных условий и выборов подходящей модели, тоже является предметом обучения. В процессе обучения накапливается соответствующая теоретическая подготовка и методический инструментарий для усваивания преподаваемой проблематики. В результате приобретаются компетенции для моделирования средств формулирования будущих стратегий; значения моделирования в конкретных экономических ситуациях; осознания отличий между объективной и субъективной вероятностью и их значением в приложении определенной стратегии поведения; для дефинирования возможного набора действий определенной компании при наличии стратегического взаимодействия между участниками рынка; для информационной роли при принятии решения и возможных возникающих проблемах при неполной осведомленности. В результате формируются умения анализировать практические ситуации для определения заинтересованных участников, их возможных действий и стратегий. Приобретенные знания и умения имеют практическое значение в консультантских услугах, в практике бизнес-управления, в сфере регулятивных органов для определения правил проведения торгов и конкурсов, при участии в этих торгах и конкурсах для определения оптимального решения, в личной жизни для логической последовательной оценки в каждой конкретной ситуации и выборе линии поведения. Важным в современных условиях является компетенция по управлению проектами. В таком смысле необходимо, чтобы студенты развивали умения для разработки проектов, их управления и координации, управление ресурсами в рамках проекта, оценки расходов, разрабатывания временных графиков и координации по местам и ресурсам; основные принципы управления проектами: жизненный цикл, планирование, интеграция, организация и коммуникация, координация, решение вопросов связанных с управлением рисков, качества, конфликтов и выстраивания

команд.

Трансформация существующих бизнес-моделей и создания новых, которые отвечают требованиям цифровой эры, дают возможность ответить в лучшей степени ожиданиями потребителей для все более интеллигентных продуктов, более быстрое и качественное обслуживание, лучшее клиентское удовлетворение и персональный подход. Она протекает по линии переосмысления бизнес-моделей при добавлении стоимости. В цифровом мире, прежде всего, следует выбрать точные инструменты, с которыми можно правильно определить и оценить потребности потребителей. На втором месте, перед этими моделями стоит необходимость генерировать инновативные идеи для цифровых решений, которые согласованы с потребительскими потребностями. Не на последнем месте, от этих моделей требуется представить и анализировать возможные цифровые решения, как и очертить путь цифровой трансформации в соответствующей корпоративной системе.

Поэтому в процессе обучения необходимо уделить специальное внимание особенностям бизнес-моделей, которые ассоциируются с цифровой средой и основываются на идеях реализации корпоративных стратегий: платформы для связывания клиентов с поставщиками, инновативная модель, при которой клиенты склонны платить существенную надбавку к цене, электронные магазины, модель абонента, модель свободного потребления, при которой сам потребитель является продуктом, модель экосистемы (связанные товары и услуги), модель с конкретным спросом услуг в определенный момент, модель „доступность без собственности“, модель свободного пользования с оплатой цены с премией и др.; с определением и анализированием окружающей среды, в которой функционирует компания и возможности для использования цифровых коммуникаций с клиентами; с процессом управления бизнес-организацией; с изучением их потребностей и обеспечения реализации продукции; со связыванием четырех перспектив – обучения и инноваций, бизнес-процессов, клиентов, финансовых результатов, с одной стороны, и видением и миссией компании. Все это приводит к выстраиванию умений и компетенций для использования конкретных методов и подходов при разрабатывании разных видов прогноза и плана; анализированием среды для функционирования компании, включая виртуальные каналы для связи с клиентами; реализация выработанной стратегии через координацию уже описанных перспектив: выбор-бизнес модели, которая больше всего соответствует формулированным видениям, миссии и стратегии фирмы и ее звена. Такие знания и умения требуются на практике в ряду организаций в материальной сфере, в организациях государственного и муниципального управления, в торговых компаниях, которые расширяют свои контакты с клиентами в интернет-пространстве, хозяйственными деятельностью, связанными с реализацией стратегических намерений.

На последнем этапе обучения естественным образом увеличивается доля специализирующих дисциплин с преимущественно практической

направленностью. В их рамках рассматриваются вопросы, связанные с теорией бизнес-планирования; с выяснением структуры бизнес-планов в зависимости от их предназначения как для вновь создающихся, так и для уже существующих компаний; с усваиванием методов и подходов для разработки разделов бизнес-плана; с практическим разработкой бизнес-планов. Немаловажно приобрести специализированные знания и умения в области инвестиционного консультирования с одновременным ознакомлением с некоторыми современными методами финансовых трансакций и инвестиций в разнообразных дигитальных платформах. Таким образом теоретические компетенции расширяются в сторону усваивания знаний о структуре и функционировании современных денежных и капиталовых рынков; о теории эффективных рынков; о традиционных и новых участниках рынков: фондовые биржи и альтернативные платформы для торговли; о наступающих изменениях через т. н. компании финансовых технологий (финтех); о консультировании хозяйствующих субъектов и частных лиц. В практическом аспекте приобретаются умения для определения преимуществ и недостатков при финансировании хозяйственной деятельности через одного или другого финансового инструмента на денежных и капиталовых рынках; для альтернативных инвестиций; в коллективных инвестиционных схемах, благородных металлах, недвижимости; для дефинирования возможных рисков при торговле финансовыми инструментами и предложения для их управления; для использования техник прогнозирования рынка через методы фундаментального и технического анализа; для взаимного децентрализованного финансирования (peer-to-peer) и привлечения множества инвесторов через интернет (crowdfunding); для выстраивания стратегий через использование фьючерсов и опционных договоров; для анализа тенденций по динамике цен финансовых инструментов; для анализа возможностей реструктуризации торгового содружества через сочетание разнообразных инструментов; для командной работы при решении конкретного казуса, связанного с определением риска в конкретных сделках и при консультировании с клиентами; для принятия индивидуального решения при формировании стратегии, использования деривативных инструментов для спекуляций и хеджирования; для применения современных техник для набора средств, оплаты и инвестирования в дигитальной среде. Приобретенные знания и умения были бы особенно востребованными в сфере банковского дела, в финансовых институтах, таких как биржевая торговля, пенсионные фонды, инвестиционные посредники, регуляторные органы, консультантские компании.

Почему рождается эра больших данных? Ответ на этот вопрос требует усваивания теоретических знаний и практических умений для осуществления самостоятельных исследований и анализа информации, предоставляемой большими данными (т.н. big data). Теоретический аспект вопроса отправляет к рассматриванию объективных предпосылок для начала этого типа анализов – как результатов, которые получаются при их осуществлении, так и

возможности для практического использования этих результатов для принятия управленческих решений.

В этом контексте важно ознакомиться с концепцией управления целостной корпоративной результативности (Performance Management), с измерителями ее достижения, как и с общedefинированными элементами информационных бизнес-стратегий, вместе с основными требованиями для их интеллигентного целостного корпоративного воздействия. Такие проекты оцениваются через анализ возможностей, инициатива которых в этой сфере дает готовность внедрения таких систем для оптимизации бизнес-процессов, для анализа возвращаемости инвестиций и перемены в хозяйствующих структурах. Важно, чтобы слушателям исчерпывающе представилось понятие „бизнес-интеллигентность“ как совокупность архитектур, средств, базы данных, приложений и методологий, через которые бизнес-менеджеры и анализаторы в определенных организациях смогут получить быстрый и легкий доступ до любых наличных данных для компании в реальном времени, как и осуществлять подходящую обработку и анализ этих данных с целью поддержать принятие управленческих решений.

При изучение дигитальных платформ в бизнесе, фокус должен быть направлен на сущность дигитальных платформ, их компоненты и методологию разрабатывания. Рассматриваются архитектурные особенности и технологические возможности для разрабатывания десктоп-базируемых, веб-базируемых и мобильных дигитальных платформ. Подготовка специалистов в данной сфере должна быть в унисон с необходимостью внедрения дигитальных технологий для оптимизации управленческих процессов в организации частного и публичного сектора. Бизнес рассчитывает получать софтверные решения как в свою ежедневную работу, так и в контексте стратегического планирования и развития. В случае сочетаются теоретические постановки и практические задачи, чтобы обеспечить глубокие умения в области приложения дигитальных платформ в бизнесе.

Рассмотрения, обсуждения и применения разнообразных казусов, возможных подходов координации частных решений в одной организации, которая состоит из разных частей принимающих решения в своей области, тоже является важной составной частью практических умений каждого молодого экономиста. В процессе обучения нужно рассматривать координацию решений между отдельными организациями с их собственными решениями, проблемами и недостатками разных используемых методов. Это осуществляется в среде симулирующих между собой игру командами, которые представляют разные части компаний, через использование нескольких казусов – начиная с простых к более сложным. Рассматриваются методы и выясняются ситуации. Ищутся решения, которые согласовываются и сравниваются с результатами приложения разнообразных методов. Отдельные казусы рассматривают координацию решения во времени. Акцент делается на невозможности достигать целостно согласованных решений, если каждая часть самостоятельно и независимо готовит свой план, и на необходимости и пользе координации.

В последние годы в мировой экономике установился принцип оптимизации бизнеса через автоматизированное управление корпоративной информацией и процессами. Многие компании внедрили софтверные системы, через которые можно осуществлять управление и контроль целостных процессов, протекающих между машинами, материалами и персоналом, реализация их продуктов и, вообще, всех аспектов деятельности. Таким образом, в теории и практике возник софтуер для управления ресурсами компании – Enterprise Resource Planning (ERP). Исходя из нарастающего значения этого класса решения, можно утверждать, что их усвоение является ключевым элементом обучения молодых специалистов. Здесь основной целью является ознакомление с сущностью систем планирования ресурсов компании, виды ERP систем, способы их внедрения, основные принципы работы с ERP системами и с их модулями. Эти системы используются для трансформации стратегических вопросов и в целях тактических и оперативных решений и действий. В целом они призваны оптимизировать все процессы, что напрямую связаны с эффективностью организации функционирования. Таким образом обеспечивается получение всех знаний, которые будут необходимы для успешного включения в реальный бизнес.

Когда говорим об обучении по дигитальному бизнесу в социальных сетях, имеем в виду развитие и расширение теоретических и практических знаний о дигитальном бизнесе в социальных сетях. Студентам необходимо предоставить достоверную информацию о возможностях осуществления оптимальных экономических связей через призму бизнес коммуникационных каналов в социальных сетях, для прогнозирования тенденций в сфере дигитального бизнеса, для разработки и внедрения инновативных подходов к процессу бизнес коммуникаций через социальные сети. В процессе обучения рассматриваются разнообразные методы реализации дигитального бизнеса. Представляются способы и методы выстраивания эффективной коммуникации через социальные сети, для разработки стратегий успешного коммуникативного поведения в них. Осуществляются дискуссии по вопросам коммуникационных технологий в дигитальном бизнесе, реализуется вовлечение в формулирование экономических задач, решаемых с помощью дистанционных технологий. Проводятся встречи с действующими бизнес лидерами для развития навыков успешного осуществления дигитального бизнеса и коммуникации в социальных сетях.

Таким образом, когда молодой специалист „похлопает“ дверью хозяйствующих субъектов, предложит свои услуги государственным или муниципальным администрациям, у него будет достаточно большой набор знаний и компетенций, отвечающие требованиям новой дигитальной эры, которые позволят ему не только рассчитывать на хорошее „теплое“ место, но и быстро утвердиться как востребованный специалист, без которого ни один серьезный проект или дело не могут обойтись. Надеемся, что этим текстом мы тоже делаем свой скромный вклад в ориентацию молодых людей в плане того, в каком направлении им нужно двигаться, чтобы достичь свою индивидуальную мечту на благо общества!

УДК 378.147.: 811.161.2

Антоніна ЦАРУК,
к. філол., старший викладач
кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет

КОМУНІКАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАНЯТЬ НА КРАЇНОЗНАВЧУ ТЕМАТИКУ

Знайомство студентів-іноземців з Україною, її історією і культурою, віруваннями і традиціями, досягненнями в науці і спорті, видатними діячами в різних галузях суспільного життя та їх внеском у скарбницю духовної спадщини розпочинається на заняттях з української мови, допомагаючи інокомунікантам адаптуватися до нового для них мовного середовища та життєвих реалій. Звісно, країнознавство пропонує розлогий інформаційний простір для спілкування і забезпечує стійку мотивацію для вивчення лексико-граматичних конструкцій під час різних видів роботи іноземних студентів із текстами: ознайомлювальне читання, вивчальне, пошуково-реферативне тощо.

Закономірно, що опанування країнознавчою тематикою відбувається в порівняльному фокусі: іноземні студенти порівнюють нове з відомим, особливості світовідчуття українців із власним світосприйняттям. Звісно, це породжує запитання, бажання з'ясувати щось чи розставити акценти, провокує до діалогу. Часом заняття в діалоговому режимі може відхилитися від теми. Однак не поспішаймо з категоричними висновками. Однолінійність вимірювання результатів завжди програє стереоскопічності бачення причиново-наслідкових зв'язків і психологічній зацікавленості у спілкуванні. Тому за однією темою і продуманим, здавалося б, до деталей конспектом не буває двох занять-близнюків у різних групах. Навіть якщо вам пощастило реалізувати задум близько до ідеального втілення, немає жодної гарантії на повторення його «на біс». Не перераховуватиму чинників, які можуть внести свої корективи. Натомість пропоную зауважити роль комунікативно-психологічного досвіду викладача-гуманітарія у застосуванні виниклої на занятті ситуації для додаткової мотиваційної зацікавленості студентської аудиторії до розширення знань країнознавчого характеру та опанування того чи іншого явища не тільки на мовному рівні, але й на морально-естетичному.

Зокрема, вивчальне читання текстів із країнознавства («Україна», «Тарас Шевченко», «Григорій Сковорода» тощо) передбачає активізацію тематичної лексики, розвиток умінь і навичок у репродуктивних видах діалогічного і монологічного мовлення на адаптованому для студентів-іноземців лексико-граматичному матеріалі із застосуванням різноманітних методів для набуття гнучкості у застосуванні навичок відтворення опрацьованої текстової інформації та запланованим на самостійну підготовку

продуктивним висловлюванням про батьківщину інокомуніканта (за опорними лексико-граматичними конструкціями), про її видатних митців та громадських діячів. Глибшому і тривалішому запам'ятовуванню сприяє емоційність сприйняття, тому застосовується ілюстративне унаочнення (бажано з лексичною підводкою, яка б вразила уяву сприймача інформації).

На одному з таких занять студент-першокурсник радісно повідомив, що у великому парку курортного містечка, звідки він родом, є пам'ятник Тарасові Шевченку. Однак раніше, бачачи його постать, іноземець не придавав їй уваги, оскільки не знав, хто це і чому цього чоловіка вшановують далеко від його батьківщини. Тодішній школяр не цікавився історією. Нині його здивування породило низку запитань і бажання з'ясувати для себе, про що писав великий син українського народу, як, якими словами, – і студент шукає переклад творів Великого Кобзаря на рідну мову.

Інший приклад. Інформація про використання Шевченка в якості художника під час експедиції до Аральського моря не тільки мотивує туркменських студентів до глибшого знайомства з періодом солдатчини нашого земляка, але й спонукає до розмови про особливості народних звичаїв та побуту, які знайшли відображення на сепіях і графіці зазначеного періоду. Окрім того, студенти усвідомлюють, що повага до історії, традицій і культури іншого народу свідчить про високий рівень розвитку особистості, її моральних цінностей. Такі моменти, звісно, продумуються з урахуванням контингенту, аби мотивувати інтерес до особистостей, які зіграли видатну роль в історії народу, а отже, стимулюють, за зізнанням студентів, комунікативну активність, бажання поділитися результатами пошуків, які стають, передусім, власними відкриттями. І це дає підстави для самостійного висновку про тематичні перегуки, зокрема, поезії Махтумкулі «Майбутнє Туркменії» і «Давидових псалмів» Т. Шевченка та їх загальнолюдського звучання.

Читаючи афоризми Г. Сковороди, іноземці опановують категорію переносного значення слів, глибинного підтексту міркувань філософа-мандрівника. Вчаться вести аргументований діалог, пояснюючи, наприклад, як розуміють вислів «Світ ловив мене, та не впіймав». І коли хтось раптом згадує, що бачив портрет великого народного просвітителя на українських грошах, то діалог вільно перетікає в площину цінностей матеріальних і духовних. І обов'язково знайдеться бажаючий, який попросить пояснити, а хто ж зображений на інших банкнотах. І поцікавиться, хто та гарна дівчина, єдина на українських купюрах. А потім глибокодумно мовить, що українці літературу й філософію свободи цінують вище, аніж владу, яку уособлюють портрети князів і гетьманів... І згадують (оце вже особистісне осяяння!), що в їхньому Азербайджані стосик книг прикрашає банкноту вищого номіналу, аніж обрис фортеці... А отже, доречним буде цитування Черчилля про те, що війна позбавлена сенсу, якщо вона не має на меті захист і фінансування власної культури.

У такий спосіб нібито відхилення від теми уроку стає кроком до особистісного відкриття, актуального у будь-який час, а особливо – коли

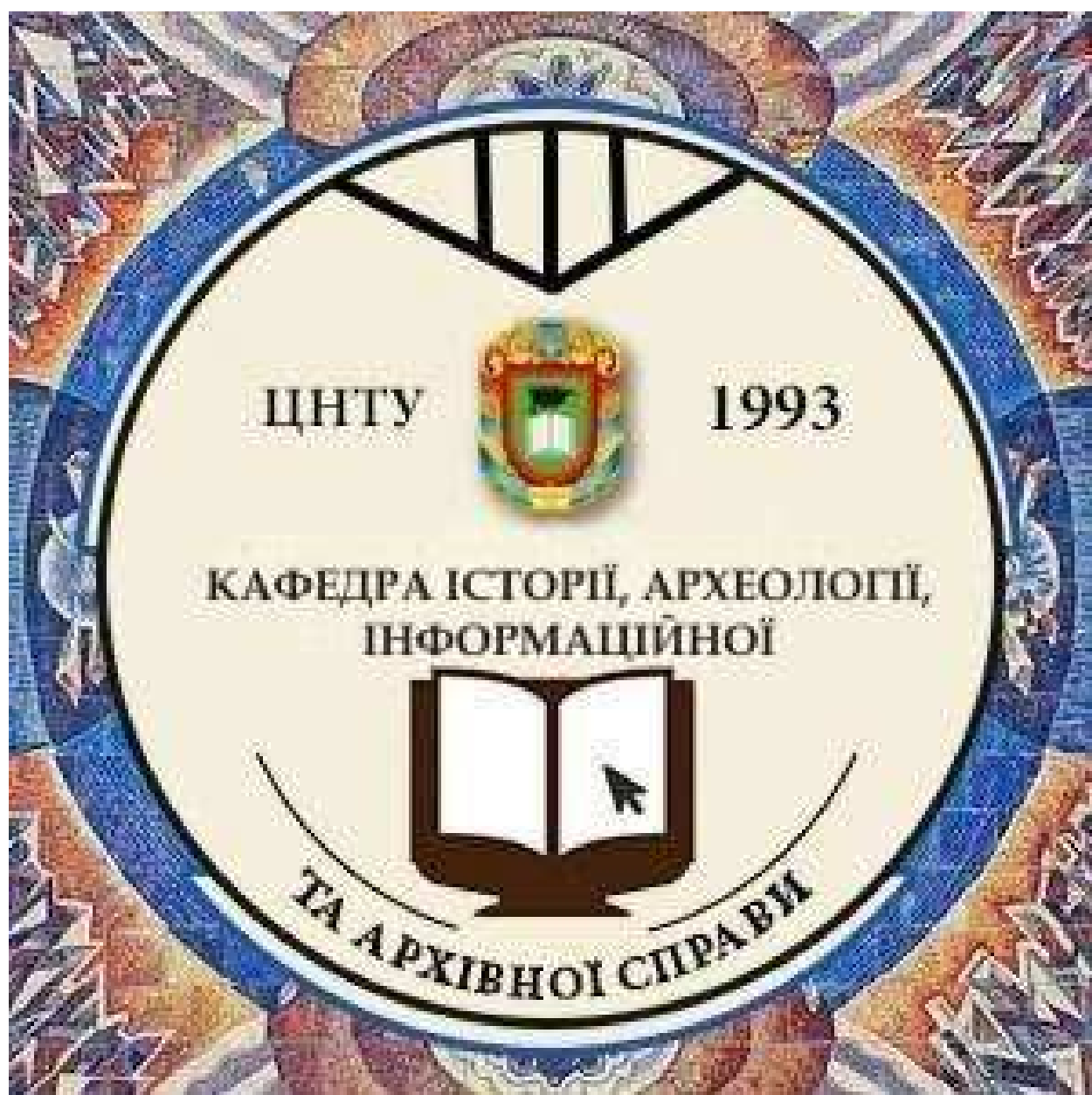
кожен з майбутніх фахівців має усвідомити базисну систему загальнолюдських цінностей. А українознавча тематика стає чарівним фокусом для мовленнєвої активності інокомунікантів і творчою удачею викладача в розкритті їх духовного потенціалу.

«Катедра Universum: електронний збірник науково-популярних праць з історії, археології, інформаційної, архівної та музейної справи»

Випуск 2

Редакція не несе відповідальності за погляди, судження, результати та висновки, зроблені авторами статей і надруковані в збірнику. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Статті приймаються до друку лише після їх обговорення на засіданні редколегії видання.

У разі передруку посилання на збірник обов'язкове.

**Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи
ЦНТУ запрошує на навчання за двома перспективними
спеціальностями:**

**029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
(галузь знань 02 «Культура і мистецтво»)
(рівні освіти - бакалавр, магістр)**

**032 «Історія та археологія»
(галузь знань 03 «Гуманітарні науки»)
(рівні освіти - бакалавр, PhD)**